

LUNDS
UNIVERSITET

Pedagogiska institutionen
Box 199, 221 00 Lund

Kurs: FRI 301
Kandidatuppsats, 10 poäng
41-60 poäng
Datum: 2007-05-24

Hur resonerar personalen på ett gruppboende kring brukarnas fritidsaktiviteter?

Sophia Walfridsson och Rickard Wihlborg

Handledare:
Elisabeth Porath

ABSTRACT

Arbetets art: Kandidatuppsats
Sidantal: 38
Titel: Hur resonerar personalen på ett gruppboende kring brukarnas fritidsaktiviteter?

Författare: Sophia Walfridsson och Rickard Wihlborg
Handledare: Elisabeth Porath
Datum: 2007-05-24
Sammanfattning: Den här uppsatsen kommer presentera *hur personalen på ett specifikt gruppboende resonerar kring brukarnas fritidsaktiviteter i relation till brukarnas behov och personalens egen roll*. Vår hypotes är att funktionshindrades självständighet och delaktighet i samhället gynnas av fritidsaktiviteter. Vi menar också att funktionshindrades lärande och bildning påverkas positivt av fritidsaktiviteter. Vi har gjort en fallstudie på ett gruppboende för personer med psykiska och i vissa fall både psykiska och fysiska funktionshinder. Vi har genomfört sju kvalitativa intervjuer med personer som har anknytning till gruppboendet. Dessa är enhetschefen, fyra representanter ur personalen samt två brukare. Dessa personer betraktar vi som betydelsefulla för vår uppsats. För att kunna diskutera det resultat vi fått fram har vi i uppsatsen presenterat teorier som behandlar områdena delaktighet och inflytande i samhället, makt, påverkan och ledarskap samt bildning och lärande. Vi har valt att presentera dessa tre teman eftersom resultatet har visat tendenser på att dessa tre teman är väsentliga. Dessa tre områden utgör de teman som uppsatsens struktur är byggd på. Vi presenterar vårt resultat som vi sedan analyserar enligt den ovanstående tematiska strukturen. Vårt resultat har visat att fritidsaktiviteter gynnar brukarnas självständighet, delaktighet, lärande och bildning. Vi har också sett att personalen har stort inflytande över brukarnas fritidsaktiviteter. I många fall så ger personalen förslag på aktiviteter till brukare som har svårigheter att fatta beslut. Dessa aktiviteter framhålls av personalen på ett positivt sätt så att brukaren ska bli intresserad av aktiviteten. Vi har upplevt att informanterna har ställt sig positiva till vår uppsats och varit mycket hjälpsamma. Resultatet har visat att behovet av integrering mellan funktionshindrade och övriga samhällsgrupper är stort. Det är därför vår förhoppning att läsandet av denna uppsats ska bidra till att öka förståelsen för de funktionshindrade som samhällsgrupp och dess svårigheter med delaktighet och inflytande i samhället.

Nyckelord: funktionshinder, fritid, delaktighet, lärande, bildning, makt, påverkan.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.2 Syfte och frågeställning	1
2 Teoretisk genomgång.....	2
2.1 Litteratur och tidigare forskning	2
2.2 Bakgrund	3
2.2.1 Olika definitioner av funktionshinder	3
2.2.2 Handikappolitiken och LSS	3
2.2.3 Kommunikation mellan funktionshindrade och icke- funktionshindrade.....	5
2.3 Delaktighet och inflytande i samhället	5
2.3.1 Behovet av självständighet.....	6
2.3.2 Funktionshindrades svårigheter med delaktighet och beslutsfattande	6
2.3.3 Betydelsen av fritidsaktiviteter.....	7
2.3.4 De funktionshindrades levnadsförhållanden och inflytande.....	7
2.3.5 Den sociala relationen och fritiden	8
2.3.6 Freire och den frigörande pedagogiken.....	8
2.3.7 Empowerment	9
2.4 Makt, påverkan och ledarskap	10
2.4.1 Makt.....	10
2.4.2 Påverkan	11
2.4.3 Det pedagogiska och förståelsebaserade ledarskapet.....	13
2.5 Bildning och lärande	13
2.5.1 Bildning	13
2.5.2 Lärprocessen.....	15
2.5.3 I vilka situationer lär vi oss?	16
2.5.4 Inläring och utveckling i termer av empowerment	17
3 Metod.....	18
3.1 Utgångspunkter	18
3.1.1 Kvalitativ ansats	18
3.1.2 Fallstudie	18
3.2 Genomförande.....	18
3.2.1 Val av datainsamlingsmetod	18
3.2.2 Urval.....	18
3.2.3 Intervjusituation.....	19

3.2.4 Bearbetning och analys	19
3.3 Kvalitet	20
4 Resultatredovisning	21
4.1 Presentation av intervjupersoner	21
4.2 Tematisk redovisning av resultatet.....	21
5 Analys.....	24
5.1 Bakgrund	24
5.2 Delaktighet och inflytande i samhället	24
5.3 Makt, påverkan och ledarskap	26
5.4 Bildning och lärande	27
5.5 Slutsats	28
6 Diskussion	29
6.1 Metoddiskussion	30
6.2 Fortsatt forskning	31
Referenser.....	33
Muntliga referenser	35
Bilaga 1.....	36
Intervjuguide	36

1. Inledning

Vi drivs av en övertygelse som handlar om att man mår bra av att känna att man har meningsfulla fritidsaktiviteter. Enligt vår definition kännetecknas en värdefull fritid av att känna social gemenskap, att ha en betydelsefull sysselsättning som man trivs med och mår bra av och att vara delaktig i ett sammanhang. Vi menar att den personliga utvecklingen gynnas av att ha en meningsfull fritid och en värdefull fritid är enormt viktigt för människor. Det antagandet bygger vi på att delaktighet och sociala relationer är viktiga för självbilden och för välmåendet. Lärandet sker i alla skeenden i livet och då alltså även på fritiden och lärandet är sammanknutet med människans utveckling.

Vi upplever att funktionshindrade människor ofta inte har samma möjligheter till exempelvis arbete, familjeliv och så vidare som icke-funktionshindrade har. Därför får fritidssysselsättningen en annan betydelse och ett annat värde för den funktionshindrade.

Vi har valt att studera fritidsfrågor bland funktionshindrade och med funktionshindrade menar vi personer med någon form av psykisk eller fysisk funktionsnedsättning, men vi har valt att benämna gruppen ”funktionshindrade” för att inte per definition utesluta någon.

Vår avsikt med uppsatsen är att göra den tillgänglig för så många som möjligt och på grund av det kommer vi försöka använda oss av ett enkelt och okomplicerat språk. Vår förhoppning är att uppsatsen ska läsas av personal inom handikappomsorgen, funktionshindrade och anhöriga för att bidra till en vinkel inom området funktionshinder som inte har fått så mycket utrymme i samhällsdebatten.

1.2 Syfte och frågeställning

Vårt syfte med den här uppsatsen är att, genom en fallstudie på ett gruppboende för psykiskt funktionshindrade, studera *hur personalen på boendet resonerar kring brukarnas fritidsaktiviteter*

- Utifrån brukarnas behov
- Utifrån sin egen roll som vägledare.

Med brukare avser vi här personer som just nu bor på det aktuella gruppboendet. För att vi ska kunna skapa en vetenskaplig förankring till ovanstående problemformuleringar kommer vi att belysa teorier som rör delaktighet och inflytande i samhället, makt, påverkan och ledarskap samt bildning och lärande. Vi har valt att fokusera på dessa områden eftersom vi ur vårt resultat har fått fram data som på många sätt kan knytas an till dessa områden. Vi har uppfattningen att funktionshindrade har samma inställning till fritiden som icke-funktionshindrade har och därför har vi valt att fokusera på teorier som inte enbart har med funktionshinder att göra.

2 Teoretisk genomgång

Nedan kommer vi att redogöra för relevanta teorier som knyter an till vår uppsats. Vi har gjort en tematisk indelning av teoriavsnittet med följande huvudrubriker: delaktighet och inflytande i samhället, makt, påverkan och ledarskap samt bildning och lärande. Under nämnda rubriker har vi redogjort för flera teorier med underrubriker. Vi valde att göra på detta sätt på grund av att man som läsare ska få en klar bild över de huvudsakliga teman vi har valt att fördjupa oss i och med hjälp av underrubriker har vi belyst dessa teman med ytterligare teorier som vi anser kan tillföra mer till vår uppsats. Som inledning har vi även valt att presentera den tidigare forskning vi har tagit del av, samt en bakgrundsbild av området funktionshinder som kan vara bra att känna till.

2.1 Litteratur och tidigare forskning

När vi har valt vår litteratur har vi i första hand letat efter böcker som behandlar fritid, lärande, makt och påverkan, delaktighet, empowerment, kommunikation och funktionshinder. Vi har sökt efter litteratur på bibliotekets databaser (ELIN, LOVISA och XERXES). Vi har även använt oss av den nationella katalogen LIBRIS. Utöver det har vi sökt efter artiklar och uppsatser som behandlar delar av det vi vill undersöka. Sökord som vi har använt oss av är bland annat fritid, delaktighet, empowerment, kommunikation och funktionshinder. Vi har sökt efter uppsatser i syfte att få idéer till hur vi ska gå till väga, samt se i referenslistor efter litteraturtips som vi kan ha nytta av. Vi har gått igenom böckerna genom att titta på innehållsförteckning och kapitel för att upptäcka om boken i sig är relevant för det vi skriver om.

När vi har granskat litteraturen har vi utgått från två punkter. Dels ville vi använda oss av ny litteratur som fortfarande kan betraktas som aktuell och dels litteratur som har en stark vetenskaplig förankring. En del av litteraturen som har behandlat teorier om empowerment, kommunikation, makt och påverkan har vi tyvärr inte kunnat använda oss av då de är knutna till en företagsekonomisk bas, men det har inte varit till någon nackdel eftersom vi har upptäckt ännu ett nytt område där dessa teorier är applicerbara och det har gett oss större insikt i begreppen.

Vi har försökt att hitta tidigare forskning inom området funktionshinder kopplat till delaktighet, fritid eller bildning/lärande och vi har sett att forskningen inte är så omfattande i det här området. Vi har dock lyckats hitta två avhandlingar (Lilly Eriksson 2006 samt Lena Almqvist 2006) som behandlar funktionshinder och delaktighet inom skolan, vilka vi redogör för i nedanstående teoriavsnitt. Vi har även läst en avhandling som behandlar handikappidrott som möjlighet till rehabilitering (Östnäs 1997). Men eftersom den handlar om handikappidrott och inte fokuserar så mycket på den sociala kontexten och i egentlig mening inte handlar om psykiskt funktionshinder kommer vi inte att ta upp den ytterligare. Vi har även sökt efter tidskriften APAQ (Adapted Physical Activity Quarterly) som är en amerikansk forskningstidsskrift, men den kan bara beställas och vi kunde därför inte använda oss av den. När vi har sökt efter artiklar har vi använt oss av sökord som funktionshinder, funktionsnedsättning och handikapp

och de flesta av artiklarna var medicinskt inriktade, vilket var intressant men inte riktigt passande för vår studie.

2.2 Bakgrund

Här kommer vi att presentera en bakgrundsbild av området funktionshinder som kan vara bra att veta innan man läser den resterande uppsatsen. Vi kommer att kortfattat gå igenom olika definitioner av funktionshinder, handikappolitikens mål och riktlinjer, LSS, funktionshindrades boendesituation samt deras svårigheter med kommunikation.

2.2.1 Olika definitioner av funktionshinder

Lars Grönvik (2005) definierar funktionshinder efter fyra olika kategorier: diagnos och funktionsförmåga, omgivningen, sociala och individuella kontexter samt administrativa definitioner av funktionshinder. Den förstnämnda, diagnos och funktionsförmåga, handlar om hur den funktionshindrade klarar av olika saker i vardagen samt mer individuella diagnoser som hörselskada och synskada. Omgivningskategorin beskriver att det är den funktionshindrades miljö det är begränsningar i. Detta synsätt utvecklades genom en allmän kritik mot föregående definition och har inkluderats i den sociala modellen som också i stora drag fokuserar på brister i den omgivande miljön. Den sociala och individuella kategorin handlar om sambandet mellan ett individperspektiv och ett som beskriver funktionshindrades relation till den omgivande miljön. Förut var begreppet handikapp väl använt då man menade individens begränsningar i olika funktioner. Idag har begreppet nästan helt ersatts av funktionshinder som beroende på kontexten både kan syfta på individuella karaktärsdrag och individens relation till omgivningen. Slutligen den sistnämnda definitionen: administrativa definitioner på funktionshinder som syftar på funktionshindrade som får stöd av olika slag. LSS-lagen berättigar endast vissa genom en granskande utredning, och det finns många funktionshindrade som inte blivit berättigade stöd (Grönvik 2005).

Den handikappande miljön är något som Brusén (2005) också talar om i sin bok *”Livet en gång till”*. Han menar att det ofta inte är handikappet i sig som är problemet, utan miljön man vistas i. Om man skulle göra hela samhället tillgängligt för alla så skulle det inte finnas något som ett funktionshinder.

2.2.2 Handikappolitiken och LSS

I målen för samhällets handikappolitik står det att funktionshindrade ska vara lika delaktiga i samhället och att levnadsvillkoren ska vara desamma som för icke-funktionshindrade. Man ska ge förutsättningar för att öka självständigheten och självbestämmandet, verka för att personer med funktionshinder har samma förutsättningar att skapa ett värdigt liv i gemenskap med andra samt främja internationellt samarbete inom handikappområdet. Det handikappolitiska arbetet ska också avlägsna saker som hindrar att funktionshindrade kan vara lika delaktiga i samhället som icke-funktionshindrade. Detta handlar om att göra samhället och miljön tillgänglig, alltså offentliga platser, byggnader, kollektivtrafik, telefon, IT och det kulturella utbudet ska göras tillgängligt för funktionshindrade. Den ekonomiska situationen för en funktionshindrad ska också stödjas så till vida att den enskilde

individerna inte ska drabbas av extra kostnader på grund av dennes funktionshinder (Everitt, 2005).

Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS) är en rättighetslag vilket betyder att personer som inkluderas i LSS har rättigheter att ansöka om de insatser som lagen omfattar. Man måste dock uppfylla vissa krav för att vara omfattad av den rätt som fastställts i lagen. Nedan följer en kort genomgång av vad LSS-lagen säger, enligt Grunewald och Leczinsky (2001):

Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) handlar om att personer

1. med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd,
2. med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, eller
3. med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd eller service. (Utdrag ur LSS).

har rätt att ansöka om någon av lagens tio insatser. Dessa tre kategorier kallas personkrets ett, personkrets två och personkrets tre. Samtliga personkretsar har rätt att få insatser enligt § 9 första stycket 1-9 (se nedan) och personkrets ett och två har rätt till samtliga tio insatser.

9 §

1. rådgivning och annat personligt stöd som ställer krav på särskild kunskap om problem och livsbetingelser för människor med stora och varaktiga funktionshinder,
2. biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans, till den del behovet av stöd inte täcks av beviljade assistansstimmar enligt lagen (1993:389) om assistansersättning,
3. ledsagarservice,
4. biträde av kontaktperson,
5. avlösarservice i hemmet,
6. korttidsvistelse utanför det egna hemmet,
7. korttidstillsyn för skolungdom över 12 år utanför det egna hemmet i anslutning till skoldagen samt under lov,
8. boende i familjehem eller i bostad med särskild service för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet,
9. bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna,
10. daglig verksamhet för personer i yrkesverksam ålder som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig. (Utdrag ur LSS).

I 5 § (verksamhetens mål och allmänna inriktning) står att " Verksamhet enligt denna lag skall främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de

personer som anges i 1 §. Målet skall vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra.“ (Grunewald & Leczinsky, 2001 s. 23). 5 § kan man då knyta till behovet av fritidsaktiviteter eftersom det övergripande målet enligt denna paragraf är att den enskilde ska ha samma rätt och samma möjlighet att leva som andra trots dennes funktionshinder, vilket även innefattar fritidsaktiviteter.

2.2.3 Kommunikation mellan funktionshindrade och icke-funktionshindrade

Kommunikationen mellan funktionshindrade och icke funktionshindrade kan i många fall vara problematisk. Hur förstår man respektive gör sig förstådd med funktionshindrade? Gustavsson (2000) menar att mötet med funktionshindrade blir lättare om man innan har en förförståelse om det man kommer att möta. Vid ett möte med något okänt så vet individen oftast inte heller hur denne ska vara eller agera i situationen. Att placera in någon i ett speciellt fack eller med andra ord kategorisera är något vi alla människor gör helt automatiskt. Funktionshindrade personer kan av vissa beskrivas som sjuka/defekta eller människor som behöver hjälp.

2.2.3.1 TEACCH

TEACCH står för Treatment and Education of Autistic and related Communication handicapped Children. De som arbetar med TEACCH utgår från en generalistmodell som innefattar en helhetssyn på individen i dess sammanhang och tittar på dennes färdigheter och brister. Personalen gör sedan scheman som ska beskriva för individen, klart och tydligt vad som skall hända och vad som sedan händer efter det. Detta för att tydliggöra, eftersom de flesta av individerna har problem med tidsplanering, att ta emot information och uppmärksamhet. Individerna får även ett veckoschema där hela veckan är strukturerad. Sedan är det mycket viktigt att anpassa schemat efter individens önskemål. Det är i många fall, beroende på individuella svårigheter, bra att komplettera det audionoma med visuella bilder så att aktiviteterna blir ännu tydligare. Genom detta tydliggörande och de rutiner som skapas ska individerna få en bra vardag och ett bättre tydligare liv (Mesibov 1995).

2.3 Delaktighet och inflytande i samhället

Att vara delaktig i samhället är en viktig del för människor. Det är nödvändigt för att man ska kunna känna att man har makt över sin situation och för att man ska kunna förändra något man vill förändra (Adams 2003 samt Freire 1972). Delaktighet och inflytande är grundkomponenter i det demokratiska styret som Sverige har. För icke-funktionshindrade människor är det en självklarhet att, om man så önskar, vara delaktig. Möjligheten att förändra och förbättra är i mångt och mycket lättare för en icke-funktionshindrad person. Denna möjlighet är inte lika naturlig för en funktionshindrad person och vi vill med detta avsnitt tydliggöra att möjligheten till delaktighet och inflytande är lika viktig för funktionshindrade, men inte lika självklar som för icke-funktionshindrade (Eriksson, 2006 samt Almqvist 2006).

2.3.1 Behovet av självständighet

Enligt Barron (2000) strävar handikappolitiken i Sverige efter att funktionshindrade ska ha samma möjligheter att delta i samhället som icke funktionshindrade individer har. LSS-lagen (lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade) har medfört att fokus har flyttats från ett kollektivt synsätt till ett individuellt. Det betyder att enskilda ska ha större makt att påverka sin vardag. Enligt lagen ska alla individer själva ansöka om insatser som denne önskar och om ett otillfredsställande beslut fattas har individen rätt att överklaga, men det faller också på den enskilda individen att göra. Som funktionshindrad kan det vara svårt att genomföra detta utan hjälp, vilket kan betyda att en form av diskriminering finns. Det behöver nödvändigtvis inte vara så, men möjligheten finns, vilket kan göra att en enskild individ kan känna sig maktlös över sin situation.

Handikappforskning har visat att många funktionshindrade har växt upp hemma med sina familjer och gått i vanlig skola och det torde betyda att funktionshindrade delar samma uppfattning om kamratrelationer, händelser och erfarenheter som hör till ungdomstiden som icke-funktionshindrade. För funktionshindrade, liksom för icke-funktionshindrade innebär självständighet enormt mycket för självbilden och det är en naturlig del av att växa upp. För funktionshindrade är denna utveckling ändå inte lika självklar, vilket resulterar i att de, sedan barnsben, har tränats i att klara sig själva och det kan uppfattas som mycket kränkande och självständigheten kan kännas "falsk". Barndomen för vissa funktionshindrade personer ter sig på många sätt annorlunda från en icke-funktionshindrad, med träning och sjukgymnastik. Detta kan göra att den funktionshindrade går miste om andra saker som är normalt och till och med grundläggande för en lycklig barndom, exempelvis att lära känna andra barn och leka med dem. Redan som barn får de veta att de inte är som alla andra och det kan vara skadligt för självbilden, och på sikt även för integrationen och möjligheten till delaktighet i samhället (Barron 2000).

2.3.2 Funktionshindrades svårigheter med delaktighet och beslutsfattande

En doktorsavhandling skriven av Lilly Eriksson (2006) visar att barn och ungdomar med någon form av psykiskt funktionshinder har svårt att bestämma sig för deltagande i situationer i deras skolmiljö. Att vara delaktig i beslut är viktigt och många funktionshindrade har mindre självbestämmdhet, och det kan därför leda till ett mindre aktivt deltagande. Andra personliga faktorer som kan påverka ett deltagande är självförtroende och välmående. Miljömässiga faktorer kan vara socialt stöd, möjligheter till deltagande, tillgängliga aktiviteter och andra människors attityder. Men för yngre vuxna är det oftast individuella faktorer som ses som hinder i delaktigheten snarare än själva funktionshindret i sig. För äldre funktionshindrade kan tillgängligheten i samhället vara en bidragande faktor till negativt påverkad delaktighet. Att själv kunna bestämma och besluta saker i olika situationer anses vara kopplat till livskvalitet. För att kunna påverka sin självbestämmdhet så måste man själv vilja göra saker och skapa sina egna möjligheter. Också att om man exempelvis går i skolan, blir undervisad i hur man ska påverka sitt eget beslutsfattande eftersom detta anses påverka individens välmående i livet. Andra sätt att hjälpa beslutsfattandet på vägen kan vara att ha egen lägenhet, sköta sin ekonomi själv och att hitta ett arbete.

Även Lena Almqvist (2006) har skrivit en doktorsavhandling om funktionshindrades hälsa och delaktighet. Hon menar precis som Eriksson (2006) att ungdomar med psykiskt funktionshinder har en mer begränsad möjlighet till delaktighet och engagemang i skolan. Hon ser även att de funktionshindrade ungdomarna deltar i mindre utsträckning i aktiviteter knutna till skolmiljön. Almqvist (2006) ser också tendenser till att de funktionshindrade visar sämre kvaliteter i den sociala interaktionen med sina föräldrar och är mer passiva i än icke funktionshindrade i samma situation och miljö.

2.3.3 Betydelsen av fritidsaktiviteter

Fritid idag handlar om att aktivera sig med något, utan en anknytning till obligatoriska och vardagliga sysslor. Det är viktigt för en person att kunna inhämta kunskaper och förmågor för att kunna delta i en vanlig fritidsaktivitet och detta kan exempelvis göras genom att imitera andra. Många icke-funktionshindrade har inga problem med sådana förmågor, men om man är funktionshindrad kan detta vara problematiskt. Det är ytterst viktigt för funktionshindrade att samhället har ett brett utbud av anpassade aktiviteter och resurser för att denna grupp människor ska kunna bilda mening i vardagen. Fritidsaktiviteter ger en möjlighet för de funktionshindrade att uppleva gemenskap med andra och utöva sin sociala roll. Beroende på vilka aktiviteter man väljer finns det också olika syfte, där exempelvis tävlade av olika slag kan ge orättvisa möjligheter gentemot icke-funktionshindrade (Persson 2000). I dagens föränderliga samhälle är det väl behövligt att komma ifrån alla måsten och krav, och finna tid till egenvalda sysselsättningar. Fritiden och dess aktiviteter har blivit en mycket viktig resurs för människan. På fritiden ägnar sig människan åt exempelvis bildning, fostran och rekreation, men olika aktiviteter beroende på vad som är fri tid för just personen ifråga. Idag pratar man om att individen måste kunna hantera sitt levande och människan har olika förutsättningar där exempelvis ekonomin spelar roll (Kihlström & Roos 2000).

2.3.4 De funktionshindrades levnadsförhållanden och inflytande

Tideman (2000) menar att många funktionshindrade inte deltar i den samhälliga arbetsmarknaden och att de är mindre aktiverade på sin fritid. Författaren pratar även om att de funktionshindrade har färre relationer i det sociala livet än icke funktionshindrade personer. I dagens samhälle går utvecklingen framåt inom området att anpassa samhället för funktionshindrade personer, men det är långt ifrån färdigt på många håll. Inom dagens handikappolitik är målsättningen att alla funktionshindrade ska ha möjligheten till att leva ett normalt liv. Och ett normalt liv i denna bemärkelse är att när de funktionshindrade har samma möjligheter, förutom handikappets begränsningar, att leva som en annan medborgare (Tideman 2000).

Tideman (2000) pratar om att det i dagens samhälle har blivit allt tydligare och uppmärksammat att de funktionshindrade har begränsade möjligheter till att ha inflytande över sitt eget liv. Många funktionshindrade måste ha någon som pratar för dem, eftersom att många har svårigheter med att själva fatta beslut. Eftersom många kommer att leva med sitt funktionshinder hela sitt liv är detta en mycket betydande fråga. Eftersom det förekommer brister i den offentliga sektorn, som på de flesta ställen, så drabbas de funktionshindrade eftersom de är beroende av deras stöd. Detta stöd är oerhört viktigt för den funktionshindrades, både som person och ur en integrativ

synvinkel, chanser att kunna delta i samhället. Tideman (2000) betonar återigen att de funktionshindrade har begränsade möjligheter till ett inflytande över sitt eget liv.

2.3.5 Den sociala relationen och fritiden

Att ha sociala kontakter med andra människor är väldigt betydelsefullt för de funktionshindrades mening och kvalitet i livet. Genom detta så känner individen även gemenskap med andra människor och en trygghet i tillvaron. Tideman (2000) menar att många utvecklingsstörda är hänvisade till andra utvecklingsstörda, samt deras egen personal. Många funktionshindrade vill inte umgås med icke funktionshindrade (likadant omvänt), och detta kan bero på att man inte känner sig lika varandra eller har samma åsikter (Tideman 2000).

Sonnander (2000) skriver om en undersökning gjord av Sonnander och Nilsson-Embros 1984 där de intervjuade 96 vuxna funktionshindrade om bland annat om deras sociala relationer och deras fritid. Cirka hälften av dessa personer kände sig instängda och att de helst velat ha mer vänner och kontakter. Men resultatet kan tydas som att själva handikappet var det som satte stopp för de sociala relationerna. Sonnander (2000) menar vidare att olika sociala kontakter med andra människor är oerhört viktigt för ens välbefinnande. Även om de funktionshindrade har ett stort utbud av fritidsaktiviteter så måste dessa ha sociala kontakter för att fritidsaktiviteterna ska kunna utövas. Det är av andra människor som vi får idéer eller inspiration om fritidsaktiviteter som kan tyckas vara intressanta.

2.3.6 Freire och den frigörande pedagogiken

Paolo Freire är den frigörande pedagogikens fader. Pedagogiken handlar om att komma till insikt om att ens situation är ett problem som kan lösas med reflektion och handling. Stommen i den här pedagogiska traditionen kan på många sätt knytas till begreppet empowerment. Freire var en förgrundsfigur för empowerment som metod inom socialt arbete. Att Freires metod korsade föreställningsmässiga och disciplinära gränser på ett så framgångsrikt sätt beror till stor del på hans förmåga att använda sig av, och smälta samman, bidrag från så många teoretiker, bland annat Marx, Sartre, Mao Zedong och Che Guevara (Adams 2003). Dialog, medvetandegörande, frigörelse, reflekterande handling och kulturell syntes är viktiga delar i den frigörande pedagogiken. Han menade att människan måste ha möjlighet till dialog och kommunikation för att kunna öka sin medvetenhet (Eriksson & Markström 2000).

Freire såg människan som ett subjekt och ansåg att människans uppgift var att handla och omskapa sin värld. Men med ett styrande och förtryckande klimat omvandlas människan till ett objekt och "...som objekt känner sig människan mindervärdig." (Eriksson & Markström 2000 s. 44). Även här kommer dialogen och språket in som en viktig faktor. Som objekt är människan fråntagen sitt språk och har därmed inte möjligheten att föra en dialog med andra, vilket Freire menade var en central funktion för att uppnå medvetenhet. Via dialog människor emellan har man möjligheten att kritiskt granska världen i dialog med andra och därigenom blir massan medveten och förmår att hantera situationen granskande. Freire har döpt detta fenomen till "tystnadens kultur" och han menar att det är en följd av förtryck. Han menar att det inte är massornas likgiltighet som ger eliterna makt, utan att det är eliternas herravälde som gör

massorna likgiltiga. Att massorna ska vara naturligt undertryckta är en myt enligt Freire, istället är det en medveten lögn hos dem som förtrycker (Rodhe 1972). Dialogen spelar därför en avgörande roll i arbetet med att förändra sin situation. Freire (1972) menar att ordet har två dimensioner; reflektion och handling. Dessa två dimensioner är så tätt knutna till varandra att om den ena saknas så reduceras ordet till ett ”oäkta ord” som inte kan förändra verkligheten. När ett ord undandras handlingsdimensionen så drabbas även reflektionen, ordet förvandlas till tomt prat och med tomt prat kan man inte förändra världen. Det finns ingen sådan sak som förändring utan handling och kritik utan engagemang att förändra. Om man å andra sidan handlar utan reflektion förgås hela tanken med dialogen som vapen mot förtryck. Om man bara handlar för handlandets skull begår man något oäkta och den ursprungliga särskiljningen uppstår på nytt. Freire (1972) menar att människan inte kan växa och utvecklas utan dialog, men en förutsättning för detta är att dialogen inrymmer sanning. Sann dialog är det enda sättet att skapa förändring i världen. Denna sorts dialog är inte en förmån för enstaka människor, utan det är en mänsklig rättighet och dialogen är en existentiell nödvändighet.

2.3.7 Empowerment

Theory concerned with how people may gain collective control over their lives, so as to achieve their interests as a group, and a method by which social workers seek to enhance the power of people who lack it. (Adams, 2003 s. 8).

Begreppet empowerment har många definitioner (Hagquist & Starrin 2002) och enligt Adams (2003) bör konceptet empowerment ständigt omformuleras och omdefinieras, och då inte enbart av ”proffs” utan också genom handlingar och ord av de människor som vill uppnå en större kontroll över de tjänster de får. Empowerment, som ordagrant betyder ”becoming powerful”, eller ”att bli kraftfull” är en metod och ett synsätt som utmanar orättvisor. De svaga i samhället ska ta kontrollen och resa sig mot människor och samhällsstrukturer som förtrycker dem. Dock bör metoden inte ses som en räddning, utan snarare en frigörelse. Empowerment handlar om att ge människor verktyg som de kan använda i syftet att ta kontroll över sina liv, för att utveckla sig själva och sin identitet. Begreppet är länkat till självhjälp där man menar att individer, genom empowerment, tar kontrollen över sina liv, uppnår sina mål och därigenom maximerar de sin livskvalitet (Adams 2003 samt Hagquist och Starrin 2002).

Empowerment är också nära länkat till andra betydelsefulla koncept, som demokratisering, normalisering/social roll, reflexivitet/kritiskt tänkande samt ökning av medvetandet. Empowerment är en demokratisk process eftersom svårigheterna till ett aktivt deltagande i samhället utmanas. Minoriteter och utsatta grupper kan genom empowerment bli medvetna över sin situation och därigenom finna styrka att förändra sin situation, vilket i sin tur leder till en ökad demokratisering. Eftersom empowerment handlar om att öka medvetenheten så knyts alla ovanstående koncept samman. Genom att ta kontroll och utmana de maktstrukturer som finns ökar medvetenheten och man hittar vägar att bemöta de problem man utsätts för och komma med lösningar. Reflektion och ett kritiskt förhållningssätt hjälper en att greppa situationen och sålunda använda den kunskapen för att vara beredd i framtiden. Normalisering och den sociala rollen stärks och ger bland annat funktionshindrade människor instrumenten att bli mer självständiga och att ta hand om sin egen situation (Adams 2003).

Enligt Hagquist & Starrin (2002) är det betydande att ha möjlighet att kunna påverka sin livssituation. Författarna menar att teorin om empowerment i begynnelsen utvecklades för arbete med vuxna människor men det är också möjligt att applicera metoden på barn och ungdomar, vilket i teorin betyder att det också är möjligt att tillämpa metoden på vilken upplevd maktlös samhällsgrupp som helst. De menar att maktlösheten som dessa grupper upplever beror på brister av erfarenhet och kunskap vilket gör att de inte vet hur de ska handla i den kontext som de vill förändra. Teorin om empowerment bör uppfattas som resultatet av den egna aktiviteten i arbetet med att skapa möjligheter till delaktighet.

2.4 Makt, påverkan och ledarskap

Nedan följer en beskrivning av makt, påverkan och ledarskap. Tanken att ha med ett makt-, påverkan- och ledarskapsperspektiv föddes vid en tillbakablick på utbildningen, där vi har haft en mycket intressant föreläsning i ämnet där vi gick igenom dessa tre begrepp (Lasson 2005)¹. Eftersom vår uppsats handlar om vad personalen vid gruppboendet gör för att främja fritidsaktiviteterna för brukarna så anser vi att ett makt-, påverkan- och ledarskapsperspektiv också bör tillämpas.

2.4.1 Makt

Makt är ett begrepp som ofta för tankarna till landstyre och stora organisationer men makt är något som ständigt finns närvarande i de flesta situationer. Makt är sammankopplat med auktoritet och enligt Yukl (2006) kännetecknas en persons auktoritet av rätten denne har att fatta speciella beslut i en organisation, samt hur stor kontroll man har över saker inom organisationen. Yukl (2006) menar att makt är ett socialt fenomen som är beroende av sociala relationer. I alla situationer som involverar flera personer finns möjligheten att utöva makt, tillfällen som naturligtvis inte alltid utnyttjas, men som likväl finns där.

Vad är det då som definierar makt? Det anses av Yukl (2006) att det är ett begrepp som ska förändras i harmoni med omgivningen. Det finns naturligtvis många definitioner av makt som vi på grund av platsbrist inte kan gå närmre in på i uppsatsen. En definition som passar oss och vår uppsats är

(...) the term power is usually used to describe the absolute capacity of an individual agent to influence the behaviour or attitudes of one or more designated target persons at a given point in time. (Yukl, 2006 s. 146).

Yukl (2006) gör skillnad på ”the target”, alltså målet för maktutövandet (medarbetaren), och ”the agent”, personen som utövar makten (ledaren). Han beskriver vidare tre olika former av makt: positionsmakt, personlig makt och politisk makt.

---

¹ Lasson, Johannes 2005-11-02. *Ledaren och ledarskapsutveckling*. Tech Futurum, Landskrona

Positionsmakt (formell makt) är, som namnet avslöjar, sådan makt som tilldelas en person på grund av personens position i organisationen. Positionsmakt kan också kallas formell makt och innefattar formell auktoritet, kontroll över belöningar, kontroll över bestraffningar, kontroll över information, kontroll över arbetsplatsen och dess arbetsförhållanden. Om en person har kontroll över samtliga, eller delar av dessa saker har denne indirekt makt över dem. Makten kan dock vara delad med andra och är därför inte suverän makt.

Personlig makt (informell makt) är den form av makt som speglar en ledares personlighet och omfattar expertis, referensmakt (vänskap och lojalitet) samt karisma. Denna makt handlar om att få medarbetarna att vilja göra det ledaren själv vill istället för att göra det av rutin. Om denna maktform är lyckad betraktas den som mycket effektiv. Expertismakten är dock inte en källa till makt, såvida inte personen med expertisen är oumbärlig för organisationen. Referensmakten innebär att "the target" vill tillgodose "the agents" behov. Beundran, lojalitet och affektion såväl som personlig identifikation gentemot ledaren är ingredienser för att referensmakten skall fungera.

Den politiska makten (strategisk makt) kan ses som en utökning av de två förgående maktformerna och innebär större möjlighet till beslutsfattande inom en organisation. Denna sorts makt inrymmer också kontroll av beslutsprocesser och institutionalisering. Just institutionalisering är intressant då ledaren har kontroll över information och på det sättet kan bestämma över hur en specifik fråga ska läggas fram för övriga medarbetare. Ledaren kan till exempel vara överdrivet positiv, eller underdriva det negativa när man presenterar en viss fråga, för att på det sättet vinna gillande.

Enligt Yukl (2006) är dessa former av makt olika varandra eftersom positionsmakten är knutet till den position man besitter i organisationen, den personliga makten har att göra med ledarens personliga kvaliteter som utstrålning och karisma och den politiska makten används för att förvalta den makt som redan finns över andra ledare inom organisationen. Den kan också användas sammanflätat med någon av de andra maktformerna för att få stöd i beslut.

2.4.2 Påverkan

Enligt Yukl (2006) är påverkan kärnan i allt ledarskap.

Påverkan är ett begrepp som är centralt för vår uppsats i den mening att personalen på boendet använder sig av någon form av påverkan av brukarna. Enligt Lasson (2003) kan påverkan definieras på följande sätt:

Påverkan är effekten av en persons avsiktliga försök att styra en eller flera andra personers attityder, uppfattningar eller beteenden. (s. 15).

Det är också enligt den definitionen påverkan blir intressant för oss. Vi ska nedan redogöra för olika påverkansprocesser som alla har skilda resultat.

Yukl (2006) visar tre påverkansprocesser; instrumentell lydnad, internalisering och identifiering. Instrumentell lydnad betyder att en person utför en viss uppgift i utbyte mot en belöning. Gällande internalisering utför personen uppgiften för att den

överensstämmer med personens egna personliga värderingar eller för att uppgiften känns meningsfull för personen. Identifiering betyder att personen utför uppgiften för att denne identifierar sig med ledaren och vill vara denne till lags. Det är inte själva uppgiften som är betydelsefull i det här sammanhanget, utan snarare utförandet av uppgiften.

Yukl (2006) visar också olika strategier som man kan använda sig av för att påverkansprocessen ska starta. Dessa knyts an till maktbegreppet. Inom positionsmakten kan man använda så kallade coercive-/reward-strategier, vilka innebär hot om bestraffningar (coercive) och löften om belöningar (reward). Man kan också använda sig av legitimitetsstrategier vilket innebär att man genom argument visar att ens position är sådan inom organisationen så att man har rätt att ställa vissa krav och fatta vissa beslut.

Den personliga makten för med sig strategier som rationell övertalning, inspirationsvädjan, personlig vädjan, konsultation och smicker/inställsamhet. Den rationella övertalningen handlar om att man logiskt argumenterar för sin sak, ofta med hjälp av expertmakten. Inspirationsvädjan handlar om att använda sig av en individs speciella kvaliteter och vädja till dem för att få individen att känna sig speciell och utvald, vilket kan öka personens engagemang. Den personliga vädjan handlar om att använda sig av de vänskapsband som man kanske har till en person och be denne om en "tjänst". Konsultation innebär att man konsulterar en person i en specifik fråga för att på det sättet öka dennes engagemang i frågan. Denna form påminner om inspirationsvädjan. Smicker och inställsamhet är precis vad det låter som. Om en person upplever att smickret är verkligt kan dennes vilja att hjälpa ledaren öka (Yukl 2006).

Den politiska makten använder sig av preventiva och förberedande strategier. Preventiva strategier handlar om att använda sitt inflytande för att kontrollera vad som öppet diskuteras och inte och så vidare. Den förberedande strategin handlar, som det låter, om förebyggande arbete. För att, om så krävs, veta var man kan få hjälp och medhåll (Yukl 2006).

För att utvärdera påverkansprocessen bör ledaren fråga sig om påverkan har fört med sig det som ledaren avsett med påverkningen. Yukl (2006) har visat tre tydliga resultat av påverkan som ledaren bör ta i beaktande när denne har en specifik förfrågan till en medarbetare.

- Commitment – innebär att "the target" (medarbetaren) håller med om beslutet eller begäran från "the agent" (ledaren).
- Resistance – innebär att "the target" motsätter sig beslutet eller begäran och i vissa fall arbetar aktivt för att undvika att utföra uppgiften, exempelvis genom vägran, ursäkter eller genom att gå till högre chefer.
- Compliance – innebär att the target gör som denne blir tillsagd, men med minsta möjliga ansträngning. Vid detta resultat har man påverkat beteendet men inte attityden. (Yukl 2006).

2.4.3 Det pedagogiska och förståelsebaserade ledarskapet

Det pedagogiska ledarskapet finns beskrivet i boken med samma namn, skriven av Maltén (2000). Han menar att en ledare som använder sig av det pedagogiska ledarskapet måste vara en kunnig pedagog, vägledare, handledare och kommunikativ partner som diskuterar organisationens mål och visioner. Det pedagogiska ledarskapet är inriktat på relationer vilket betyder att ledaren ska vara rak och ärlig mot sina medarbetare så att dessa kan känna sig trygga med ledaren. Ledaren måste vara en bra lyssnare och kunna visa sitt stöd, men denne måste samtidigt vara så pass mogen i sin ledarroll att han/hon klarar att bibehålla en balans mellan individer och organisation i problematiska situationer.

Den pedagogiska ledaren ska ha sin utgångspunkt i individen som är organisationens viktigaste resurs. Genom att ta tillvara på detta får ledaren mer inflytande och dennes roll som ledare bekräftas, vilket i sin tur leder till att ledaren kan föra gruppen mot det mål eller de visioner som organisationen har. Det pedagogiska ledarskapet strävar efter att kunna stödja, stimulera och ge medinflytande hos de aktiva men också kunna kräva medansvar (Maltén 2000).

Det åligger den pedagogiska ledaren att stimulera individernas, i vårt fall brukarna, förmåga till självständigt tänkande, nyfikenhet och problematisering. Ledaren måste också bekräfta individerna genom beröm och tillit. Ett pedagogiskt ledarskap ska vara mål- och resultatriktat, relationsinriktat, visionärt, förändringsinriktat, situationsanpassat och konsultativt (Maltén 2000).

Enligt Sandberg och Targama (1998) tar det förståelsebaserade ledarskapet sin utgångspunkt i att människors handlande baseras på deras förståelse av situationen. Den egna erfarenheten är avgörande för en persons förståelse av en situation och det är det förståelsebaserade ledarskapets främsta uppgift att utveckla skicklighet i att hantera förståelse. Man måste som ledare kunna sätta igång de aktiva (brukarna) till att fortsätta eller påbörja ett arbete. Att kunna stimulera de aktiva är också en förutsättning för att lyckas med ett förståelsebaserat ledarskap. Detta betyder också att ledaren måste ha en förståelse för att de olika individerna kan ha mycket skilda uppfattningar om vad som är sant i en situation.

2.5 Bildning och lärande

Nedan kommer vi att redogöra för begreppen bildning och lärande. Dessa begrepp är centrala i vår studie eftersom vi har tittat på vilken nytta brukarna på boendet har av den bildning och det lärande som de tillgodogör sig på sina fritidsaktiviteter.

2.5.1 Bildning

Gustavsson (1996) menar att bildning är en process av fri och oändlig karaktär, som människan utvecklas av under sin livstid. Det pratas även om en ”sann” bildning, när en bildning sker utan en påverkan av förebilder och mål. Ur en annan synvinkel så sker bildning i samband med klara mål.

En mer filosofisk del av bildningen är att se den som en resa i livet. Människan stöter hela tiden på nya situationer och strävar efter att förstå meningen och villkoren att vara människa. Gustavsson (1996) skiljer på tre sorters sätt att prata om det "främmande" eller det "trygga": vardagen, livsvärlden och gemenskapen. Det vardagliga handlar, precis som det låter, om det som alltid sker och ser ungefär likadant ut. Ett exempel på detta kan vara att man varje morgon cyklar till jobbet. Livsvärlden kan beskrivas som den miljö omkring oss som vi känner till och de olika händelser som sker där. Gemenskapen kännetecknas av omgivande människor som fungerar på ett likartat sätt som en själv och som "talar samma språk". Människans olika förutsättningar ligger sedan till grund för hur vi ser på det okända och det nya. Detta är grunden till lärandet, att ens bagage med erfarenheter öppnar upp möjligheter till ett nytt lärande. Gustavsson (1996) pratar också om ett utvidgat tänkande vilket innebär att ju mer insatt individen är i olika perspektiv desto mer förstår individen andras perspektiv. Detta leder till att individen får bättre insikt i sina egna möjligheter. Detta anses inte vara ren empati, eftersom det i sin bemärkelse förutsätter att individen har en djupare emotionell förståelse av de som tänker annorlunda.

Idag ser man kunskap som något man kan få snabbt, men Liedman (2001) menar att kunskap tar tid och att det är själva bildningen som ska vara själva idealet. För att möjliggöra detta ideal så beskrivs fyra olika villkor som måste uppfyllas:

- Bildningsbegreppet måste breddas och innefatta all sorts kunskap, även praktisk. Nyfikenheten är en förutsättning för bildning. Liedman skiljer på grundfärdigheter och orienteringsfärdigheter. Grundfärdigheter är något som av majoriteten anses kunna i ett land. Grundfärdigheten är sedan grunden för bildning, men det krävs även vidare orientering om bildning ska utvecklas.
- Kunskapsutvecklingen ska inte vara tidsbegränsad utan den ska fortlöpa under hela livet. Om det går långa perioder utan lärande så glömmet individen, eftersom bildning måste underhållas. Istället för att människan ska omskolas och anpassas efter marknadens krav bör bildning vara livslång utan avbrott.
- En viktig del i bildningen är friheten att välja kunskap och vägen dit. Förr sågs tvång som en viktig beståndsdel i lärandet, men nu ses intresset som den största drivkraften. Det är ett samspel mellan intresset och arbetet individen lägger ner för att nå lärandet.
- Bildning är både kollektiv och enskild. Kollektivt så sker bildning i samspel med andra människor och man både lär och lär sig av andra människor. Samtidigt är individens kunskap unik och grundad i ens livserfarenhet. Kunskap kan inte plockas från en persons hjärna till en annan persons.

2.5.1.1 De tre bildningsidealerna

Pestalozzi som var pedagog, pratade om att bildning skulle vara till för alla och han kan ses som en av jämställdhetstraditionens forna förespråkare. Det pratas oftast om att det finns tre ideal av bildning: medborgarbildningsidealet, personlighetsbildningsidealet och självbildningsidealet (Eriksson & Markström 2000).

2.5.1.1.1 Medborgarbildningsidealet

Detta ideal kommer från upplysningstiden och betonar vikten av förnuft och vetenskap. Att förnuftet utvecklas när man får ökad insikt i/om något. Detta ideal är av en demokratisk form, eftersom att människan ska få ta del av de upptäckter som vetenskapen får fram. Den kunskap eller bildning individen får ska kunna, om så önskas, användas till att vara delaktig i olika samhällsliga sysselsättningar. Idag kan man till viss del finna detta ideal i nykterhetsrörelsen, frikyrkorörelsen och i arbetarrörelsen, men rörelserna kan ha utvecklats på annat sätt. Genom att protestera mot samhällets regler och ordning så utvecklades dessa rörelser. Att bilda sig kunde betyda att individen ville se framåt och förstå det nyuppkomna. Kunskap är ibland svår att greppa när det gäller vad individen har nytta av, men i vissa fall kan kunskap vara till stor nytta en längre tid framöver, även om den för tillfället inte ses som någon större fördel. Filosofen Gadamer anser att bildning medför ett nytt sätt att tänka och tolka omvärlden på, att det helt enkelt öppnar upp för ett nytt sätt att handla på (Eriksson & Markström 2000).

2.5.1.1.2 Personlighetsbildningsidealet

Under 1790-talet i upplysningens tid bildades det nyhumanistiska sättet att tänka och detta skedde genom en respons mot själva upplysningen. Nyhumanismens tankar kretsar kring att människan har en förmåga för kunskap. Självförverkligande var resultatet när man genom bildning aktiverade sina förmågor. Om man sedan studerade den antika kulturen så skulle man få fram det bästa i alla människor och genom att vara en del av den samhällsliga mänskligheten så blir man människa själv. Det som nu skulle strävas efter var att alla människor skulle leva i samklang med sig själva. Enligt denna teori ska individen också lära av andra och sitt förflutna för att kunna förstå andra människor. Detta ideal skiljer sig från medborgarbildningsidealet bland annat på en punkt, nämligen att här kan bildning vara negativt, till skillnad från det andra idealet som anser att bildning endast är nyttigt. Idag kan man finna nyhumanistiska rön i skolans värld, där man ofta talar om bildning av olika slag. Det finns teoretiker som tror på ett återinförande av den ursprungliga humanismens ideal, där kulturen ska bidra till identitetsskapande. Detta kan man även ställa sig kritisk mot, då det finns andra i samhället med helt andra kulturer och som måste leva med flera kulturer (Eriksson & Markström 2000).

2.5.1.1.3 Självbildningsidealet

Rousseau och Kant är välkända personer inom grunden till detta ideal och ansåg bland annat att människans erfarenheter styrde vilken kunskap denne får och att alla människor har möjlighet att få kunskap. Kant vidareutvecklade Rousseaus tankar och pratade bland annat om personers fantasier kopplat till skapande. Samhället började förstå att bildning var för alla människor och inte bara var förunnade vissa. Att människans bildningsprocess påverkas av människans egna egenskaper så som att verkligen vilja något eller att ha en stark känsla om något (Eriksson & Markström 2000).

2.5.2 Lärprocessen

Inläring är något som sker genom olika aktiviteter som vi människor deltar i. Om man ska beskriva lärprocessen så handlar det om ett invecklat samspel mellan känslomässiga, intellektuella och färdighetsmässiga processer inom individen. Det är även samspelet mellan individen och ens sociala omgivning som spelar in i detta sammanhang. Det handlar både om en social och en psykologisk process (Hård af Segerstad et al. 1996).

Det har gjorts en undersökning som syftade till att ta reda på hur man på olika sätt kan förhålla sig till begreppet lärande. Forskarna fann olika innebörder som tycktes vara kopplade till lärandet: 1: Att ny kunskap knytes samman med redan tidigare förvärvad kunskap. 2: Människan tar in ny information och memorerar detta för att sedan kunna komma ihåg vad innehållet i informationen var. 3: Här handlar det om att kunna erhålla nyförvärvad information och sedan applicera denna i en praktisk handling i verkligheten. 4: Denna typ av lärande handlar om att kunna tolka den kunskap som finns, och att exempelvis böcker är ett alternativ till lärande. 5: Här handlar det om att kunskapen man lär in ska vara användbar för att kunna förstå verkligheten (Andersson 2000).

Andersson (2000) skiljer på två olika principer för lärande: innehållslärande och processlärande. Innehållslärande handlar om att få information eller fakta från något och sedan lära sig av det. Processlärandet handlar istället om att genom upptäckter och erfarenheter så lär individen sig behärska livet.

Metalärandet är också något Andersson (2000) tar upp och detta beskrivs som ett lärande som sker vid sidan av det ursprungliga lärandet. I detta sammanhang kan man även prata om ett dolt lärande som handlar om ett lärande som sker där sociala interaktioner förekommer. Detta sker exempelvis på en skola eller på ett gruppboende.

Granberg (2004) skiljer på två delar i lärprocessen, den konstruktivistiska och den kontextuella delen. Den *kontextuella* biten av människans lärprocess, finns enligt denna teori bland olika sammanhang, antingen kulturella eller sociala. Man pratar om att det är ett samspel mellan dessa bitar i lärandet. Människan är alltid delaktig i en kontext, vare sig vi vill eller inte. Granberg (2004) menar att bland annat Kolb står bakom den konstruktivistiska delen.

”Varje individ konstruerar själv sin kunskap och detta handlingsinriktande byggande sker i ett intimt samspel med kontexten”. (Granberg 2004, s. 68)

Varje människa är en del av denna världshändelser och väljer själv vad som ska bearbetas kognitivt. En av de kognitiva processerna är kommunikationsprocesser som behandlar både den verbala och den skrivna kommunikationen. Språket är en grundpelare i vårt kommunikativa samspel med andra människor i vårt samhälle. Genom olika tecken och symboler så tolkar vi vår omgivning. Sedan, genom vårt språk, utvecklar vi vårt tänkande. Ett socialt samspel med andra kan innehålla en dialog och detta medför i sin tur att individen kan utveckla sin relation med olika sammanhang (Granberg 2004).

2.5.3 I vilka situationer lär vi oss?

När olika inlärningssituationer påträffas så ställs det olika krav på oss människor. Man kan skilja mellan ett beroende av inre och yttre aktiviteter i olika situationer. När det talas om inre aktiviteter så handlar det om att ta emot och skapa mening i den nyförvärvade informationen. Alltså hur vi människor handlar efter inlärningen och hur vi avgör konsekvenserna av vårt handlande. Ett exempel på detta är när barn lär sig gå för första gången, så behöver barnet inte få bekräftelse om detta från någon annan, utan vet detta själv. De yttre aktiviteterna visar att vi genom samspel med andra måste få reda på om vi handlat rätt, lyckats eller inte lyckats. Ett exempel på detta kan vara att

om person A masserar person B, vill gärna person A få reda på om person B tyckte om det man gjorde eller om man gjorde på rätt sätt. Om man nu pratar om en liknande situation fast mer relevant, så är det viktigt att få denna respons för att kunna lära sig rätt. Hur mycket information en människa kan ta in handlar om hur våra sinnen fungerar, hur koncentrerad man är och hur ens förväntningar ser ut (Hård af Segerstad et al. 1996).

Jarvis (1992) menar att när väl människan lär sig något får denne kunskaper och erfarenheter, som sedan ligger till grund för människans utveckling. Genom att lära sig något så bidrar detta lärande till nya lärandesituationer och man lär sig mer. Livslångt lärande är vad det nya samhällstänkandet skall präglas av (Jarvis 1992).

Sociala strukturer av beteende är något som alla bygger upp omkring sig. Genom interaktioner med andra människor bygger vi upp hur ens och andras beteende ska vara, samt hur människor reagerar och vad de förväntar sig av en och ens beteende. Detta är något som Goffman forskat i. Det pratas om att genom de sociala strukturerna och ens beteende så kan ens lärande hämmas. Detta eftersom individen gör mycket på rutin och vad andra förväntar sig denne ska göra. Då tar man oftast inte chanserna att lära sig något nytt och att göra något annorlunda. Genom att exempelvis byta miljö eller umgänge så kan detta radera ens tidigare invädda mönster om hur man ska vara som person. Detta kan medföra att nytt lärande, genom en ny miljö, frodas och att man inte längre är fast i sin roll i den sociala miljön (Jarvis 1992).

Människors lärande gör att de blir mer erfarna och detta förändrar dem. Det är viktigt att inom exempelvis en organisation själv kunna agera och söka nya situationer där ett nytt lärande kan ske. Annars, om man alltid går i samma skor, kan detta begränsa möjligheterna till ett lärande (Jarvis 1992).

2.5.4 Inläring och utveckling i termer av empowerment

Såväl indirekt som direkt sker olika förändringar hos individen via empowerment, som kan knytas till Marton et al:s (1999) resonemang om inläring som utveckling. Om man använder sig av begreppet empowerment i den mening att ta kontroll, granska maktstrukturer och öka sin medvetenhet och därefter använda den kunskapen man då får kan man tala om att ens tänkande har utvecklats. Matron et al menar att traditionellt sett så betraktas utvecklingen av en vuxen människas tänkande som ett resultat av inläring. I barn- och ungdomsåren sker en naturlig utveckling av tänkandet hos människan och det skulle kunna tolkas som att möjligheten till utveckling efter ungdomstiden är borta, vilket är felaktigt. Via inläring utvecklas tänkandet på grund av att individen lär sig att se saker på fler än ett sätt. Genom att ta kontroll över sin situation och lära sig att använda sin nya kunskap för att göra tillvaron bättre har tänkandet utvecklats.

3 Metod

3.1 Utgångspunkter

Vi har genomfört en fallstudie på ett gruppboende för personer med psykiska funktionshinder och i vissa fall en kombination av psykiskt och fysiskt funktionshinder.

3.1.1 Kvalitativ ansats

Att göra en kvalitativ studie var för oss en självklarhet eftersom en kvalitativ ansats passar bättre för vår frågeställning och vårt syfte. Den kvalitativa metoden är mer beskrivande än den kvantitativa och låter oss få en djupare inblick i det vi vill undersöka (Bryman 2002).

3.1.2 Fallstudie

Anledningen till att vi har valt att genomföra en fallstudie är för att vi inte är intresserade av att göra generaliseringar utan vi vill bara studera hur personalen på detta specifika boende resonerar kring brukarnas fritid samt personalens egna redogörelser om vad de gör för att främja brukarnas fritidsaktiviteter. Den kvalitativa fallstudien är en metod där man avgränsar sig och endast undersöker ett område, en händelse eller liknande (Grønmo 2006). Detta område avgränsar man eftersom detta anses vara viktigt eller intressant och man kommer genom fallstudien och dess avgränsning kunna koncentrera sig och dyka djupare inom detta område. Det finns inga speciella insamlingsmetoder inom området fallstudier, så det är upp till forskaren att välja det som bäst passar in. Denna avgränsande teknik ligger sedan till grund för en rad olika tolkningar från forskarens sida (Merriam 1994).

3.2 Genomförande

3.2.1 Val av datainsamlingsmetod

Vi har genomfört sju semistrukturerade intervjuer: med enhetschefen, fyra representanter ur personalen samt två av brukarna som just nu bor på gruppboendet. Att intervju brukarna var en utmaning och satte intervjuaren på prov eftersom det var lite problem med kommunikationen. Även om det var en större svårighet att intervju brukarna är vi ändå glada att vi gjorde det för att på så sätt få ännu en nyans av vårt intervjumaterial. Vi har använt oss av semistrukturerade intervjuer eftersom det har gett oss möjligheten att följa upp och diskutera frågor som vi anser vara av betydelse. Denna intervjuform medför också en större frihet för oss intervjuare att styra samtalen till en djupare nivå.

3.2.2 Urval

När vi skulle hitta ett lämpligt gruppboende för vår studie så använde vi oss av den aktuella kommunens hemsida för att hitta en förteckning över gruppboenden. Därefter

tog vi kontakt med en enhetschef för att se om denne skulle vara intresserad av vår idé. Detta urval var slumpmässigt eftersom vi tog kontakt med en enhetschef på måfå. Denne visade sig vara intresserad och skulle ta upp frågan vid ett personalmöte för att diskutera om detta kunde passa personalen och boendet. Efter mötet fick vi klartecken och en positiv respons att vår idé kunde genomföras. Vi valde strategiskt att låta enhetschefen välja vilka ur personalen vi kunde fråga om vi fick intervjua och de i sin tur gav oss fler förslag om fler intervjupersoner enligt snöbollsmetoden. Personalen valde även ut vilka brukare vi kunde intervjua (Johannessen & Tufte 2002).

3.2.3 Intervjusituation

Våra intryck från intervjuerna och intervjusituationerna har varit tillfredsställande. Vi anser att vi har fått mycket hjälp av personalen. De var mycket vänligt inställda till vårt arbete. Själva miljön på gruppboendet var ljus och luftig och personalen såg ut att trivas. Vid de enskilda intervjuerna var somliga intervjupersoner lite nervösa medan andra var mycket avslappnade. Detta är något som Kvale (1997) pratar om, olika personer är olika lätta att intervjua och intervjupersonerna ska vara så kunniga inom området som möjligt. Kunskapen om området påverkar hur personen förhåller sig till intervjuens ramar om vad som är relevant. Intervjupersonerna lät oss spela in intervjuerna för att vi skulle minnas bättre och inte gå miste om något viktigt.

Vi har låtit intervjupersonerna välja var intervjun ska äga rum eftersom det är viktigt att det är en plats som dessa känner sig trygga i och där vi har kunnat vara ostörda. Kvale (1997) anser att det är viktigt från intervjuarens sida att skapa en trygg stämning så att den intervjuade känner sig manad att öppna upp sig och ge information. Själva samtalet med interaktionen mellan intervjuaren och intervjupersonen måste styras så att det inte blir en form av psykologsamtal, eftersom detta är utanför vårt kunskapsområde. Innan själva intervjun är det viktigt att intervjuaren har förberett sig och vet klart hur intervjun ska gå till, vad denne ska undersöka och vilka tekniker som passar intervjun (Kvale 1997).

När vi intervjuade personalen befann vi oss i någon form av personalrum som var stängt för brukare där vi inte skulle bli störda. Vid intervjuerna med brukarna befann vi oss i deras respektive lägenheter. I det ena fallet fanns en representant ur personalen närvarande som stöd för brukaren. Detta var nyttigt såväl för oss som för brukaren, då denne var lite blyg och ibland hade svårt att förstå våra frågor. Kommunikationen hade definitivt inte fungerat så väl som den gjorde om inte representanten fanns med. Vi ansträngde oss för att ställa våra frågor på ett så okomplicerat sätt som möjligt till båda brukarna och i de flesta fall förstod de vad vi menade, men ibland märkte vi att de inte förstod frågan. Vi försökte då ställa om den och om det inte fungerade så valde vi att helt bortse från det svar vi fick när vi genomförde vår resultatredovisning.

3.2.4 Bearbetning och analys

Bearbetningen av våra intervjuer har bestått av att vi har skrivit ut våra intervjuer för att sedan tematisera de svar vi har fått i indelningen delaktighet, makt, påverkan och ledarskap samt bildning och lärande (Kvale 1997).

När vi har gjort vår analys har vi tydliggjort hur vårt resultat förhåller sig till teorier vi har tagit upp i uppsatsen. Vårt resultat är tematiserat för att det ska bli enklare att

följa med och för att lättare få en uppfattning om varför teorierna är relevanta i vår uppsats.

3.3 Kvalitet

Den ostrukturerade intervjun är, precis som det låter, inte strukturerad och har en mer öppen karaktär. Detta anser vi inte passa in eftersom det ställer högre krav på oss intervjuare som i det fallet måste ha en bred förförståelse för att kunna lyckas i denna intervjuform. Raka motsatsen till den ostrukturerade formen finner vi den strukturerade som har betydligt stramare tyglar. Detta passar heller inte vår frågeställning eftersom vi vill ha möjligheten att kunna fördjupa intervjun om så önskas. För att vi ska få en god kvalitet i vårt material så har vi spelat in våra intervjuer. Om vi inte hade spelat in intervjuerna så finns risken att bristande anteckningar påverkar kvaliteten. En nackdel med inspelning kan vara att vi under intervjun tolkar uttalanden på ett sätt och senare tolkar samma inspelade uttalande på ett helt annat sätt. Detta är något vi måste tänka på. Inspelningen är endast till för att vi ska ha tillgång till intervjumaterialet och för att minnas situationen bättre (Bryman 2002).

Genom att garantera våra intervjupersoner fullständig anonymitet så hoppas vi att vi har fått så uttömmande svar som möjligt, då intervjupersonen inte känner sig stressad över vad denne säger. Vi har naturligtvis också gett en grundlig introduktion till vad vi vill åstadkomma i vår uppsats och vi har svarat på frågor som våra intervjupersoner har haft för att de ska känna förtroende för oss och har genom det förhoppningsvis svarat efter bästa förmåga.

Vi har lagt stor vikt vid att formulera vår intervjuguide och de frågor vi har ställt för att förhindra att frågorna är oklara eller kan missförstås. Vi har även försökt att göra frågorna så korta som möjligt. Detta är något Kvale (1997) anser vara viktigt för att kvaliteten ska vara god. Vi har också försökt att schemalägga intervjun på ett sådant sätt att vi inte behöver bryta på grund av tidsbrist eller liknande för att vår intervjuperson ska få tid på sig att svara på varje fråga och kunna formulera sig på ett sådant sätt som är tillfredsställande för både oss och den intervjuade. Vi hade sedan tidigare bestämt att en av oss skulle ställa frågorna medan den andra antecknade och kom med följdfrågor, vilket enligt Kvale (1997) också påverkar intervjukvaliteten positivt.

4 Resultatredovisning

Nedan kommer vi att redovisa de resultat vi har fått från våra intervjuer. Vi har valt ut de intervjufrågor som är mest relevanta för vår uppsats och svaren har tematiskt sammanställts så att texten ska bli övergriplig och lättförståelig. Innan vi redovisar våra resultat ska vi presentera våra intervjupersoner närmre eftersom vi inte intervjuat en grupp av människor utan tre: enhetschefen, personalen och brukarna och vi vill belysa hur svaren skiljer, eller överensstämmer, mellan grupperna.

4.1 Presentation av intervjupersoner

IP:1, IP:2, IP:3 och IP:5 är representanter från personalen som arbetar på boendet. De har arbetat på den arbetsplatsen mellan ca två år till fem år. Vissa ur personalgruppen har längre erfarenhet inom den här branschen, i vissa fall så mycket som trettio år. IP:4 är enhetschefen och IP:6 och IP:7 är brukarna. IP:6 fick stöd av personal under intervjun, för att få hjälp att svara på frågorna. Vi anser oss ha fått en rättvis bild av IP:6 även om denne har fått lite hjälp på traven med att svara på våra frågor. Personalrepresentanten övertog inte intervjun på något sätt, utan stöttade bara brukaren i dennes svar.

4.2 Tematisk redovisning av resultatet

I den tematiska redovisningen av våra resultat har vi ibland gjort skillnad på svaren från enhetschefen, personalen och brukarna för att man som läsare ska veta vem som har sagt vad. När vi vill visa något som enhetschefen har sagt så skriver vi att ”enhetschefen menar”, när vi vill visa något som en personalrepresentant har sagt så skriver vi ”en ur personalen menar” och när vi vill visa vad brukarna har sagt så skriver vi ”brukarna menar”.

4.2.1 Delaktighet och inflytande i samhället

Resultatet visar att det är enormt värdefullt för brukarna att vara delaktiga i samhället och att träffa människor som de får umgås med. Möjligheten till delaktighet är otroligt viktig för brukarna, liksom det sociala samspelet. De känner att de hör hemma någonstans, att de tillhör gruppen, de får knyta kontakter med andra och bilda ett socialt nätverk. Delaktigheten och det sociala samspelet är något resultatet pekar på som extra viktigt. ”Just känslan av att vara delaktig i ett sammanhang och få knyta kontakter är ovärderligt för brukarna.” säger en ur personalen. Enligt resultatet är fritiden betydelsefull för brukarna. Resultatet visar att även självkänslan och självförtroendet påverkas positivt av fritiden, speciellt om någon av brukarna blir bra på någon speciell aktivitet. ”De vågar ta för sig mer och känner sig mer självständiga. Känslan av att kunna något är viktig för självförtroendet.” menar en ur personalen. När brukarna kommer hem ifrån deras respektive aktiviteter är de oftast glada och vill berätta för personalen vad de har gjort och vad de har lärt sig.

Vårt resultat visar att brukarnas handikapp kan vara en begränsning för deras delaktighet i fritidsaktiviteter och personalen och enhetschefen upplever en viss svårighet med att hitta aktiviteter till exempelvis rullstolsburna brukare. En del av de aktiviteter som omsorg fritids (omsorg fritids är en kommunal enhet som verkar för funktionshinderades fritid.) arrangerar kan vara svåra att delta i för de mer krävande

brukarna. Även personalens arbetstider eller personalresurser kan vara en begränsning. Om det är en krävande aktivitet så kanske någon ur personalen måste finnas till hands för att underlätta och det kan vara en begränsning på grund av schema och personalresurser, men det händer mycket sällan att en brukare måste stå över en aktivitet på grund av personalbrist. Om det är aktiviteter på kvällarna, exempelvis danser, som slutar efter att personalen har slutat för dagen kan det innebära en sorts begränsning då personalen kanske inte alltid är positiva. Vårt resultat har även visat tendenser till att ekonomin spelar roll för brukarnas fritidsaktiviteter, men det är sällsynt. Resultatet pekar också på att LSS i viss mån kan vara en begränsning för brukarnas fritidsaktiviteter då en insats i lagen är ledsagning till och från aktiviteter. Dessa ansökningar beviljas inte alltid.

När personalen och enhetschefen pratar om att vara ute och vara delaktiga i samhället berättar enhetschefen att "...miljön till viss del kan vara begränsande då den inte är helt anpassad för att funktionshindrade ska kunna röra sig helt fritt i samhället." Samhället blir tillgängligt för brukarna i och med att de har saker att göra på sin fritid. Personalen och enhetschefen pratar även om att göra själva miljön tillgänglig samt att verkligen ha möjligheten till att befinna sig ute i samhället och göra något man trivs med och mår bra av. Det är också bra för brukarna att komma ut i samhället i den mening att få se något annat än gruppboendet och den dagliga verksamheten. De blir integrerade med samhället och det ger dem en inblick i hur andra människor har det samtidigt som "...samhället får upp ögonen för de funktionshindrade." menar enhetschefen.

4.2.2 Makt, påverkan och ledarskap

Ur ett makt- och påverkansperspektiv visar vårt resultat att personalen på boendet har stort inflytande över brukarnas fritidsaktiviteter. Omsorg fritids skickar ut ett blad ett par gånger per år där det finns en förteckning över samtliga fritidsaktiviteter som de anordnar. Om personalen ser något som skulle passa en viss brukare så presenteras den aktiviteten för brukaren, eventuellt tillsammans med kontaktperson eller förälder, för att se om intresset finns. Ibland presenteras aktiviteter i grupp, om det är något som man tror att alla brukare kan finna intressant. Resultatet visar också att man ändå försöker ha ett individperspektiv. Man vill försöka komma bort från det traditionella tänkandet att "nu slänger vi in dem i bussen och så åker vi och tittar på någonting" som enligt enhetschefen inte hör till nutiden.

När personalen ska presentera vilka fritidsaktiviteter som finns att välja mellan så pekar de på att det är viktigt att vara så tydlig som möjligt. Så mycket som möjligt som rör aktiviteten ska presenteras: vad den innebär, vad som kan hända på aktiviteten, hur man tar sig dit och hur man tar sig hem. Vissa brukare kräver att man är extra tydlig medan andra ändå förstår. TEACCH är en tydliggörande pedagogik som boendet inte renodlat använder, men de vill införliva vissa delar av TEACCH-metoden. Ibland är det aktuellt att visa bilder eller piktogram för att vara tydlig och vara säker på att brukarna förstår vad personalen menar när de pratar om en aktivitet som kan vara intressant. Många i personalen försöker även presentera aktiviteterna på ett nästan "överdrivet" positivt och lockande sätt så att brukarna ska tycka att det verkar vara roligt. "En metod som vi kan använda oss av är 'prova på-metoden', där man genom att få brukarna att prova en aktivitet kan etablera ett intresse hos brukaren." säger en ur personalen.

Vissa brukare kan ha lite svårt att bestämma sig för vad de vill göra och då får personalen pusha på lite extra. Personalen påpekar att de ibland kan känna sig lite elaka när de känner att de tvingar iväg någon på något, men samtidigt vet de att brukaren tycker att det är roligt när denne väl kommer dit. ”Oftast är det samma personer som behöver pushas på.” menar en ur personalen. Personalen berättar att de känner sina brukare så pass väl att de vet vilka aktiviteter de kommer att uppskatta, så även om det kan vara svårt att få iväg dem så kommer de tillbaka nöjda och glada i de allra flesta fall. Brukarna bekräftar att det ibland kan vara svårt att bestämma sig för vad de vill göra men de uppskattar att personalen hjälper dem vid sådana tillfällen.

4.2.3 Bildning och lärande

Ur en lärandesynpunkt är brukarnas fritidsaktiviteter mycket betydelsefulla visar vårt resultat. Förutom själva aktiviteten brukarna utför, lär de sig att umgås med andra människor och hur det fungerar att vara tillsammans i en grupp. De lär sig samverka och de får lära sig att respektera och ta hänsyn till andra människor. ”Att lyssna när andra pratar är också ett exempel på vad man kan lära sig samt att allt inte kretsar runt en själv, att det finns andra människor.” menar en ur personalen. Den sociala kompetensen utvecklas mycket i samband med fritiden och kontakten med andra och ”jag kan något-känslan” är viktigt eftersom den inger självförtroende.

Brukarna ser också, genom att iaktta andra människor, olika intryck som de själva kan använda sig av i sin vardag. De lär sig hur man kan hantera olika situationer. Även personalen ger dem dessa intryck och en ur personalen tror att personalen i stor mån fungerar som förebilder för brukarna. Brukarna får lära sig saker som ofta kan ses som ganska självklara. ”Att stå och vänta i kö eller att inte stå och ’gapa och skrika’ hur som helst.” berättar en ur personalen. Samma person berättar också att de då får förklara att det är beteendet som är uppseendeväckande och inte deras funktionshinder som brukarna ofta tror. ”De flesta brukare är medvetna om att de är lite annorlunda.” avslutar en ur personalen.

Enhetschefen säger också att genom att vara ute i samhället så kan brukarna få intresse för något som kanske inte funktionshindrade traditionellt intresserar sig för, vilket denne tycker är mycket viktigt. En ur personalen berättar att en av brukarna går på gymna tillsammans med icke-funktionshindrade och det tycker denne är kul. Personalen säger att det har fungerat bra.

Brukarna berättar också att de lär sig att umgås med andra människor samt att man lär sig att lyssna när andra människor pratar. De lär sig också olika sysslor som de gör på sina respektive aktiviteter och en av brukarna som går på komvux läser en kurs där man pratar om hur man gör olika saker som vuxen.

Samtliga intervjupersoner anser att nyttan av detta lärande naturligtvis är stort. ”Det är saker som alla människor bör lära sig för att kunna vara aktiv i samhället” menar en ur personalen och avslutar med att säga ”...att lära sig att lyssna och att respektera andra människor är ju också otroligt viktigt att kunna i vardagliga livet.”

5 Analys

5.1 Bakgrund

I detta avsnitt kommer vi att belysa hur vårt resultat förhåller sig till den bakgrund vi inleder vår teoridel med.

Samhället måste bli anpassat i så stor omfattning att funktionshindrade ska ha möjlighet att delta i vilken aktivitet som helst. Funktionshinder skulle inte nödvändigtvis behöva vara ett funktionshinder om miljön vore anpassad (Grönvik 2005 samt Brusén 2005). Enhetschefen bekräftade detta i intervjun. Denne menade att en begränsning i brukarnas fritid kan vara att miljön inte är tillräckligt anpassad till funktionshindrade.

5 § i lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade visar att målet med lagen är att funktionshindrade ska ha samma möjligheter till delaktighet som övriga människor i samhället. Personalen och enhetschefen tycker att det är viktigt att brukarna har möjlighet att befinna sig ute i samhället. De säger att det är nyttigt såväl för brukarna, ur lärande synpunkt, som för allmänheten eftersom man då kan öppna ögonen för att samhället idag faktiskt inte är så tillgängligt och anpassat som det enligt LSS-lagen borde vara. LSS är en rättighetslag som funktionshindrade har rätt att ansöka insatser av, men både personal och enhetschef berättar att lagen kan vara en begränsning i viss mån när det gäller delaktighet i samhället. Eftersom individerna måste ansöka om samtliga insatser finns risken att ens ansökan inte blir beviljad. Till exempel att få ledsagning till och från en fritidsaktivitet. Detta leder till att målet, vilket är möjlighet till full delaktighet i samhället, för lagen inte uppfylls (Grunewald & Leczinsky 2001).

Kommunikationen är många gånger ett problem mellan funktionshindrade och icke-funktionshindrade (Gustavsson 2000). Personalen på gruppboendet berättar också att det är mycket viktigt att vara tydlig när man pratar med brukarna eftersom många brukare har svårt att förstå innebörden av saker och i vissa fall kan ett resultat av en brukares funktionshinder vara kommunikationsproblem. En kommunikationsmetod som används vid psykiska funktionshinder är TEACCH-metoden. Personalen berättade att TEACCH-metoden är användbar på gruppboendet, även om man inte använder den renodlade metoden. Många gånger använder man sig av bilder som komplement till språket och på det sättet blir det tydligare för brukarna (Mesibov 1995).

5.2 Delaktighet och inflytande i samhället

I nästa avsnitt kommer vi att diskutera vårt resultat i förhållande till teorier som rör delaktighet och inflytande i samhället.

Personalen och enhetschefen berättar att brukarnas självkänsla och självförtroende blir större i och med deras fritidsaktiviteter. Självkänslan knyts med känslan av att vara självständig vilket, enligt personalen och enhetschefen, är mycket viktig. När

självförtroendet ökar så ökar även livskvaliteten och brukarna upplevs av personalen som gladare, mer öppna och säkrare på sig själva. De flesta brukarna på gruppboendet, oavsett om de är födda med sitt funktionshinder eller om det är förvärvat, är medvetna om att de är annorlunda och detta kan vara skadligt för självbilden och det kan begränsa möjligheten till delaktighet i samhället (Barron 2000).

Att vara kapabel att delta i en fritidsaktivitet är viktigt för funktionshindrade och det bekräftas av såväl personal som brukare på gruppboendet. Personalen och enhetschefen menar att fritiden betyder mer än vad man kan tänka sig för brukarna och brukarna själva berättar att de värdesätter sina fritidssysselsättningar högt. I teoridelen skriver vi att det är viktigt att det finns anpassade aktiviteter för funktionshindrade för att på så sätt hjälpa dem att bilda en mening i vardagen. Resultatet visar att gemenskapen som fritidsaktiviteterna ger är viktig för brukarna då de stärks i sin sociala roll och deras självkänsla höjs (Persson 2000).

Det sociala sammanhang en person befinner sig i på fritidsaktiviteterna har stor betydelse för brukarna enligt vårt resultat (Sonnander 2000). Det är en möjlighet för brukarna att skapa ett socialt nätverk och känna gemenskap och trygghet i tillvaron. Vi beskriver i teoridelen att just det sociala nätverket och gemenskapen är väldigt betydelsefullt för funktionshindrades mening och livskvalitet (Tideman 2000). Personalen bekräftar att gemenskapen och kompisarna på fritidsaktiviteterna är en stor drivkraft till själva utövandet.

Skolans miljö ser ut på ett visst sätt med många olika möjligheter till val och delaktighet. Likaså är ett gruppboende fullt av liknande situationer där olika aktiviteter presenteras och där brukarna måste ta ställning till olika beslut. Resultatet har visat att många brukare inte riktigt klarar av att själva bestämma något. Livskvaliteten är kopplad till förmågan att kunna fatta beslut och en bidragande faktor till minskad delaktighet är att tillgängligheten i samhället är bristfällig. Personalen försöker att stötta brukarna till att fatta egna beslut (Eriksson 2006).

Vi har visat i vår teoridel att de funktionshindrades begränsade möjlighet till delaktighet i samhället är ett aktuellt ämne idag (Eriksson 2006 samt Almquist 2006). En svårighet med delaktighet är att kunna fatta beslut, vilket vårt resultat har visat oss är svårt för brukarna (Eriksson 2006). Personalen berättar att de i största möjliga mån försöker att få brukarna att själva fatta beslut och på det sättet öka deras möjlighet till delaktighet och inflytande över sitt eget liv (Adams 2003).

En viktig del i Freires (1972) frigörande pedagogik är att öka sin medvetenhet. Detta ska ske i samverkan med dialog (Eriksson & Markström 2000). Vårt resultat har visat att detta är en viktig del i gruppboendet då brukarnas grad av medvetenhet måste öka för att de ska kunna utmana de strukturer som råder i samhället och bli delaktiga (Adams 2003 samt Hagquist & Starrin 2002). Personalen för en ständig dialog med brukarna angående deras fritidsaktiviteter så att de ska öka sin medvetenhet. Enhetschefen menar att genom att brukarna har en möjlighet att själva säga vad de vill göra på sin fritid samt att de vistas ute i samhället regelbundet så kan de bli intresserade av något som funktionshindrade traditionellt inte är intresserade av. Detta kan leda till att de blir mer delaktiga i samhället.

Begreppet empowerment är viktigt för vår uppsats eftersom vårt resultat har visat att personalen försöker få brukarna att bestämma sig för vad de vill göra, vilket är vad empowerment handlar om. Funktionshindrade kan ses som en undertryckt grupp i samhället. Genom att få dem att försöka ta kontroll över sin situation och inte acceptera att de inte är delaktiga i samhället så kan funktionshindrade hitta sätt att bemöta de problem de ställs inför och finna lösningar till dessa (Adams 2003). Personalen på gruppboendet strävar också efter att få brukarna att bli så självständiga som möjligt vilket kan knytas till empowermentbegreppet.

5.3 Makt, påverkan och ledarskap

Nedan kommer vi att diskutera vårt resultat i förhållande till teorier om makt, påverkan och ledarskap.

I vårt teoriavsnitt skriver vi om makt eftersom resultatet har visat att det finns olika maktförhållanden inom gruppboendet som påverkar brukarnas val av fritidssysselsättning. Enhetschefen och personalen har tillsammans en form av positionsmakt över brukarna. Genom den auktoritära roll som personalen och enhetschefen har så finns möjligheten till maktutövande för dem, i form av att de kan styra in brukarna på fritidsaktiviteter. Personalen var tydlig med att de inte får fatta medvetna beslut åt brukarna, men de har ju trots det en möjlighet att styra brukarna mot en specifik aktivitet. Det har framkommit i intervjuerna att personalen nästan helt bestämmer åt en speciell brukare, då det är mycket svårt för denne att bestämma sig för någon aktivitet, men brukaren brukar bli nöjd. Personalen påpekar att de känner sina brukare så väl att de vet vad som kan vara intressant. Enligt en ur personalen fanns också möjligheten att brukarna ser personalen som förebilder, vilket kan kopplas till den personliga makten. Om en brukare vill vara personalen till lags så kan det vara lättare för den brukaren att delta på den aktivitet som personalen har haft som förslag. På frågan om hur personalen presenterar fritidsaktiviteterna så svarade så gott som alla att man ofta överdriver positivt för att aktiviteten ska verka extra rolig. Detta skulle kunna kopplas till begreppet institutionalisering och politisk makt, eftersom institutionalisering innebär att ledaren överdriver det positiva i en fråga för att få andra att följa (Yukl 2006).

Resultatet har även visat att personalen påverkar brukarna. Detta visas genom att personalen pushar brukarna till olika beslut. Genom att styra in brukarna och ge förslag på aktiviteter så påverkar personalen brukarna till att göra det personalen tror att brukarna kan tycka är kul. I vissa fall kanske brukarna går med på att göra en speciell aktivitet för att de vill vara personalen till lags. Resultatet har även visat att personalen "lockar" med någon sorts belöning för brukarna, exempelvis genom att berätta att det kommer att bli jätteroligt på aktiviteten om brukaren går dit eller om personalen lockar med att de ska följa med på aktiviteten i början. En påverkansstrategi som sammankopplas med den personliga makten är inspirationsvädjan och denna strategi kan man också knyta till gruppboendet eftersom personalen kan använda sig av någon form av vädjan till en brukares speciella kvaliteter. Om en brukare tycker om film så kan personalen säga att bio kunde vara en bra idé. En strategi som kan kopplas till den politiska makten är att personal och enhetschef i viss mån har möjlighet att styra över vad som öppet diskuteras och vilken information som är öppen (Yukl 2006).

Resultatet visar att personalen i egenskap av ledare strävar efter att få brukarna att bli delaktiga i samhället. Som ledare ska man kunna stötta och stimulera till medinflytande vilket gäller i relationen mellan personal och brukare såväl som mellan enhetschef och personal (Maltén 2000).

5.4 Bildning och lärande

Nedan följer en diskussion av vårt resultat i förhållande till bildning och lärande.

I vårt teoriavsnitt om bildning så pratar vi om människans förutsättningar för hur vi ser på det okända och nya. Genom upplevda erfarenheter som varje person tar med sig i sitt bagage öppnas det sedan upp nya möjligheter till ett nytt lärande (Gustavsson 1996). Eftersom resultatet visar att de funktionshindrade kommer ut på olika aktiviteter och får nya erfarenheter så utvecklas bildningen och nytt lärande kan tillföras. Personalen lägger grunden för deras lärande och bildning. Detta eftersom de stöttar brukarna till att besluta om olika aktiviteter och aktivt försöker få ut dem i olika sammanhang. Personalen har sagt att brukarna lär sig genom sina fritidsaktiviteter. Det de funktionshindrade lär sig är något som de flesta icke-funktionshindrade lär sig genom normal utveckling, till exempel hur man fungerar i grupp, att man måste visa hänsyn och respekt för andra människor och social kompetens (Marton et al. 1999). Om detta lärande inte fortlöper kontinuerligt under livets gång så finns risken att man glömmer (Liedman 2001).

Bildningen gynnas av att intresset styr vad en individ vill lära sig. Friheten att välja vilken kunskap man vill ha är också betydande. Brukarna på gruppboendet väljer fritt sina aktiviteter efter eget intresse vilket gör att bildningen gynnas. Det är även viktigt att komma ut till den kollektiva miljön eftersom bildning även sker i samspel med andra människor. Brukarna berättade själva att de lär sig att umgås med andra människor på sin fritid. Personalen anser att brukarna har nytta av detta lärande för resten av livet. Personalen på gruppboendet motiverar brukarna och som ett resultat av detta så påverkas deras bildningsprocess positivt (Liedman 2001).

Lärande sker i alla situationer i livet och även på fritiden (Hård af Segerstad 1996). Brukarna pratar om att de lär sig saker som att samspela med andra utöver själva aktiviteten som de utför. Brukare 2 berättar också att denne läser en kurs på komvux där man lär sig hur man gör saker som vuxen. Detta är exempel på två olika typer av lärande som vi redogör för i vår teoridel. Innehållslärandet är när Brukare 2 får information eller fakta om något, via exempelvis kursböcker. Processlärandet är i detta fall att Brukare 2 tillgodogör sig lärande som denne fått genom erfarenheten att befinna sig i skolan (Andersson 2000). Den kontextuella lärprocessen kan också flätas samman med Brukare 2:s komvux kurs då även den handlar om det sociala sammanhanget. Brukarnas fritid är även den full av olika lärandesituationer och det sociala sammanhanget finns representerat hela tiden. Dialogen mellan människor är viktig för lärandet vilket gynnas av att brukarna, enligt personalen, lär sig att samverka med andra människor genom sina fritidsaktiviteter (Granberg 2004).

Resultatet visar att brukarna lär sig saker på sina respektive fritidsaktiviteter. I vår teoridel skiljer vi mellan inre och yttre aktiviteter när vi pratar om olika

lärandesituationer (Hård af Segerstad 1996). När brukarna kommer ut på sina fritidsaktiviteter så tar de ofta emot ny information och det är då viktigt att skapa mening i den nyförvärvade informationen. Det har framgått av resultatet att brukarna använder sig av de intryck de får i samband med olika aktiviteter för att skapa mening som sedan kan appliceras på deras vardag. De yttre aktiviteterna är extra viktiga för funktionshindrade. Som vi har nämnt i teoridelen så kan funktionshindrade ha svårt för att fatta beslut och veta om de har gjort saker på rätt sätt (Eriksson 2006). De yttre aktiviteterna som handlar om samspel med andra blir därför avgörande eftersom brukarna har ett stort behov av att bli bekräftade när de gör något rätt (Hård af Segerstad 1996).

De sociala strukturerna av beteendet som vi pratar om i teoridelen är betydelsefulla för brukarna när de exempelvis är ute i sociala sammanhang integrerat med icke-funktionshindrade. Enligt personalen har brukarna svårt att förstå de sociala koderna och de vet inte riktigt hur man ska bete sig ute i samhället (Jarvis 1992). Personalen försöker få brukarna att förstå att man inte kan bete sig hur som helst när man är i ett socialt sammanhang. De försöker förklara att omgivningen förväntar sig att man bör uppföra sig enligt de sociala strukturerna som samhället har accepterat som de ”rätta”.

Enligt vårt resultat så går en av brukarna på gymna tillsammans med icke-funktionshindrade. Denne brukare utmanar då samhällsstrukturen och det lärande denne brukare då tillgodogör sig kan betraktas som en utveckling av tänkandet. Genom empowerment, att förändra något som kan upplevas som maktlöst i sin vardag, så har individens sätt att tänka också utvecklats (Marton et al 1999).

5.5 Slutsats

Resultatet har visat att det är viktigt för brukarna att få vara delaktiga i samhället. Fritiden spelar en stor roll för brukarna när det gäller delaktighet eftersom de, enligt resultatet, blir mer självsäkra och lär sig hur man fungerar tillsammans med andra. Självtändigheten ökar också som en effekt av fritidsaktiviteterna och med det så ökar välmåendet.

Vårt resultat har visat att det finns ett tydligt makt- och påverkansperspektiv på gruppboendet. Personalen har en viss makt över brukarna, men de påpekar att de inte får fatta beslut åt dem. Resultatet visar också att personalen försöker få brukarna att själva bestämma sig för vad de vill göra, men de påpekar att de ofta får vara med och pusha brukarna och styra in dem mot aktiviteter som personalen tror att de kommer att tycka om, vilket kan knytas till empowerment och frigörande pedagogik.

Det lärande som brukarna tillgodogör sig på sina fritidsaktiviteter rör mestadels sådant som socialt samspel och vikten av att bli bekräftad när man har gjort något rätt. De sociala koderna är svåra för funktionshindrade att förstå och det är också något som brukarna lär sig genom fritidsaktiviteterna.

6 Diskussion

I vår fallstudie har vi tittat på hur personalen på boendet resonerar kring brukarnas fritidsaktiviteters betydelse för bildningen, lärandet och delaktigheten i samhället. De resultat vi har fått genom vår undersökning har visat att personalen anser att det är mycket betydelsefullt för bildningen, lärandet och delaktigheten med fritidsaktiviteter för brukarna på boendet. Resultatet har visat att personalen säger att brukarna ska ha möjlighet att utforma sin fritid efter eget tycke och att personalen endast ska stötta och vägleda dem.

Vårt resultat har visat att personalen anser att delaktighet för funktionshindrade i samhället är en viktig fråga. Personalen berättade att samhället i många avseenden inte är anpassat till funktionshindrade och att funktionshindrade verkligen behöver visa sig i samhället för att uppmärksamma de brister som finns i nuläget. Men när det gäller fritidsaktiviteter så upplever vi att personalen inte arbetar aktivt för att det ska ske någon form av integration mellan funktionshindrade och icke-funktionshindrade. Man kan ställa sig frågan hur man, som personal, kan främja en integration för funktionshindrade inom området fritidsaktiviteter, eller i samhället? När personalen hjälper brukarna med att fatta beslut angående deras fritidsaktiviteter, varför inte styra in dem på områden som inte är enbart för funktionshindrade? Och om någon brukare redan finns i ett sammanhang som inte enbart vänder sig till funktionshindrade kanske man skulle vara extra stöttande gentemot denne brukare? Vi är medvetna om att detta kanske inte är möjligt för alla brukare, beroende på deras funktionshinder och den miljö de i så fall skulle komma att vistas i, men det är ett förslag som åtminstone skulle kunna passa vissa brukare.

Förra året hade vi en föreläsning med Bo Madsen (2006)² som arbetar på ett gruppboende i Landskrona. Han berättade om deras verksamhet och deras perspektiv på fritidsaktiviteter. Han berättade att de från början hade ett liknande system som ”vårt” gruppboende där man fick på förhand bestämda aktiviteter presenterat. Man diskuterade om detta var det bästa sättet att främja brukarnas rätt till självbestämmande och kom fram till att man skulle avskaffa detta system och istället låta brukarna helt själva bestämma vilken aktivitet de vill göra på sin fritid. Resultatet av detta blev mycket positivt och Madsen berättade att brukarna blev väldigt positiva till att själva få bestämma. Det tidigare systemet hade medfört en viss styrning av personalen även om det, för brukarna, inte kändes riktigt så. Med det nya systemet försvann all sådan styrning och brukarna upplevde en ny form av kontroll över sina egna liv. Vi tror därför att ett liknande system hade fungerat till ”vårt” gruppboende. Det krävs mycket träning i att fatta beslut för brukarna men vi tror att om man arbetar aktivt med att försöka få dem att fatta egna beslut så kan man uppnå resultat hos vissa brukare. På lång sikt tror vi att detta kan vara det bästa sättet för brukarna att öka sitt inflytande och ta kontroll över sin egen tillvaro.

---

² Madsen, Bo 2006-02-07. *Föreläsning om funktionshindrade*. Tech Futurum, Landskrona.

Vi har, genom resultatet, sett att personalen påverkar brukarna i deras val av fritidsaktivitet i större utsträckning än vad personalen säger sig göra. Resultatet har visat att personalen anser att fritidsaktiviteterna spelar stor roll när det gäller brukarnas bildning, lärande och delaktighet i samhället. Det lärande som sker under aktiviteterna har brukarna nytta av under resten av sina liv. Lärandet som brukarna tillgodogör sig handlar till största del om hur man ska kunna fungera i sociala sammanhang. Brukarna lär sig att man måste kunna lyssna på andra människor, ta hänsyn och respektera för att kunna bli delaktiga i samhället.

Makt- och påverkansperspektivet som vi har applicerat på vårt resultat betyder nödvändigtvis inte att personalen använder sig av makt i något negativt syfte. Vi tror att personalen påverkar och styr brukarna eftersom de vill se till individens bästa. Personalen har berättat att de känner sina brukare och därför vet vad de tycker om, men då frågar vi oss hur personalen kan vara så säkra på vad varje enskild brukare vill och tycker om utan att få någon bekräftelse? Vi har under undersökningen själva upplevt hur svårt brukarna kan ha det med kommunikation. Vi betvivlar inte att personalen känner brukarna men vi tror att personalen omedvetet styr brukarna mer än vad som framkommit i våra intervjuer. När det gäller att ge förslag på aktiviteter till brukarna, kan även personalens egna intressen och erfarenheter spela roll? Det som ligger närmast till hands för personalen, eller om personalen har tidigare erfarenheter från någon speciell aktivitet kan spela roll för vad de rekommenderar brukarna att göra. Möjligtvis kan ekonomin även spela roll för vilka fritidsaktiviteter brukarna väljer att göra. Vi har sett tendenser till det i vårt resultat men det är för vagt för att vi ska kunna dra några slutsatser av det.

En annan fråga som vi har ställt oss är hur boendesituationen kan påverka brukarnas lärande och delaktighet. Vi tror att efter avinstitutionaliseringen när funktionshindrade människors boendesituation förändrades och de funktionshindrade fick egna lägenheter så medförde detta att bildningen och lärandet påverkades positivt. Vi menar att känslan av att ha något eget ger människor en ökad känsla av självständighet som i sin tur leder till att man vågar prova på nya saker. Genom detta kan lärandet främjas eftersom man får nya erfarenheter och dessa nya erfarenheter ligger till grund för hur man tillgodogör sig ny information. Detta är också något som Bo Madsen (2006) pratade om på sin föreläsning.

Något som vi reagerade på när vi genomförde våra intervjuer var att personalen på frågan "Anser ni det finns några begränsningar/möjliggöranden för brukarnas fritid?" inte såg några möjliggöranden för fritiden utan endast pekade på de begränsningar som de upplevde. Vad detta kan bero på vet vi inte, men man kan tänka sig att personalen har lättare för att identifiera svårigheterna istället för möjligheterna. Om man kunde få personalen att reflektera över vilka mål som finns för verksamheten så kunde de lättare sätta upp delmål och hitta vägar att nå dem genom att urskilja vilka möjligheter som bjuds, istället för att fokusera på de svårigheter och begränsningar som finns.

6.1 Metoddiskussion

Från början var vårt syfte att se hur man kommunicerar fritidsaktiviteter med brukarna. Denna frågeställning har utvecklats ett par gånger under uppsatsens lopp. Denna utveckling ser vi som en positiv del av processen eftersom vi genom det har kunnat

reflektera över vad vi verkligen är intresserade av att ta reda på. Vi har, genom det resultat vi har fått fram, fått svar på våra frågor och vi har också fått vår tanke om fritidsaktivitetens betydelse bekräftad. Vi är medvetna om att resultatet inte kan generaliseras till andra gruppboenden och övriga samhället men vi kan se tendenser som pekar på att fritidsaktiviteter är värdefulla i bildnings-, lärande- och delaktighetssynpunkt.

Hade vi kunnat göra på något annat sätt för att få fram ett mer tillförlitligt resultat?

En tanke som vi har haft är att eftersom vi lät enhetschefen välja ut gruppboende och ge förslag på vilka ur personalen vi skulle intervjua så kanske resultatet inte är representativt för gruppboendet. Man kan ju tänka sig att enhetschefen har valt ut de ur personalen som denne vet kommer att framställa boendet och arbetsmetoden så positivt som möjligt. Brukarna valdes ut av personalen och anledningen till det var att dessa brukar vara positiva till det mesta. Eventuellt kan även det ha påverkat det resultat vi har fått fram eftersom vi inte har fått någon kritisk bild från brukarnas sida. Men finns möjligheten att vi inte skulle ha fått det oavsett vilken brukare vi hade intervjuat?

Om vi hade valt en annan metod än just en fallstudie och istället gjort kvalitativa intervjuer med representanter från olika gruppboenden så hade vårt resultat antagligen sett annorlunda ut. Vi tror att det hade blivit annorlunda eftersom vi inte hade fått samma djuphet i resultatet som vi har fått nu. Eftersom vi har fokuserat på ett boende så har vi fått se olika vinklar av samma boende där personalen till största del svarade överensstämmande i förhållande till varandra.

Om vi istället hade valt en kvantitativ metod och exempelvis skickat ut enkäter till gruppboenden i en hel kommun vilket hade kunnat resultera i att vi hade haft ett underlag för generalisering. Nackdelen med en kvantitativ metod anser vi kan vara att vi går miste om närheten till boendet och att få vara delaktiga i miljön. Vidare finns risken att respondenterna inte svarar eller skickar tillbaka enkäten.

Vi har även frågat oss om vi har varit nog källkritiska. Vi har kontrollerat den litteratur vi har använt för att kunna fastställa att den är vetenskaplig. Vi har också i största möjliga mån använt oss av originallitteratur för att undvika att använda oss av redan tolkad text.

Med tanke på att det inte har forskats så mycket inom detta intressanta område innan så hoppas vi att detta kan tillföra en ny aspekt på forskning om funktionshinder och fritid.

6.2 Fortsatt forskning

Om vi skulle ha möjlighet att fortsätta forska inom det här området hade vi velat göra en mer omfattande studie av detta område. Det hade varit intressant att se hur kommunens eller länets gruppboenden skiljer eller överensstämmer i förhållande till varandra. Då hade vi också haft en möjlighet att göra vårt resultat generaliserbart.

Vi skulle också vilja se mer på vad brukarna tycker om sina fritidsaktiviteter eftersom vi gärna hade velat veta mer om det nu när vi har fått en liten inblick via vårt resultat.

Vi är medvetna om att det kan vara problematiskt att genomföra en sådan här studie eftersom funktionshindrade inte är någon homogen grupp. Typen av funktionshinder en individ har tror vi ofta är avgörande när det gäller hur aktiv man kan, vill eller har möjlighet att vara på sin fritid.

Referenser

Adams, Robert (2003). *Social work and Empowerment*. Hampshire: Palgrave Macmillan

Almqvist, Lena (2006). *Childrens health and developmental delay: Positive functioning in every-day life*. Diss. Örebro Universitet. Örebro: Universitetsbiblioteket

Andersson, Curt (2000). *Kunskapssyn och lärande*. Lund: Studentlitteratur

Antonovsky, Aaron (1999). *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och Kultur

Barron, Karin (2000). Ung och funktionshindrad i ett föränderligt samhälle. I Tideman, Magnus (red.) (2000). *Funktionshinder och handikapp*. Lund: Studentlitteratur

Berggren, Leif (red.) (2000). *Fritidskulturer*. Lund: Studentlitteratur

Berggren, Leif (2000). ”jamen pappa, du är ju löpare”. I Berggren, Leif (red.) (2000). *Fritidskulturer*. Lund: Studentlitteratur

Brusén, Peter (2005). *Livet en gång till*. Stockholm: Égalité

Bryman, Alan (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber

Dahlgren, Lars & Hultqvist, Kenneth (red.) (2002). *Seendet och seendets villkor*. Stockholm: HLS Förlag

Ellström, Per-Erik (2000). *Kompetens, utbildning och lärande i arbetslivet*. Stockholm: Publica Allmänna förl.

Eriksson, Lilly (2006). *Participation and disability - a study of participation in school for children and youth with disabilities*. Diss. Karolinska Institutet: Stockholm Universitetsservice AB

Eriksson, Lisbeth & Markström, Ann-Marie (2000). *Den svårfångade socialpedagogiken*. Lund: Studentlitteratur

Everitt, Allan (2005). *Vad säger LSS?* Stockholm: Gothia

Freire, Paulo (1972). *Pedagogik för förtryckta*. Stockholm: Gummessons

Freire, Paulo (1972). *Pedagogy of the oppressed*. England: Penguin Group

- Granberg, Otto (2004). *Lära eller läras*. Lund: Studentlitteratur
- Granberg, Otto & Ohlsson, Jon (2004). *Från lärandets loopar till lärande organisationer*. Lund: Studentlitteratur
- Grunewald, Karl & Leczinsky, Carl (2001). *Handikapplagen LSS*. Stockholm: Norstedts Juridik
- Grönmo, Sigmund (2006). *Metoder i samhällsvetenskap*. Malmö: Liber
- Grönvik, Lars (2005). Funktionshinder – ett mångtydigt begrepp. I Söder, Magnus (red.) (2005). *Forskning om funktionshinder*. Lund: Studentlitteratur
- Gustavsson, Anders (2000). Utvecklingsstörningens sociala innebörder och förståelseformer. I Tideman, Magnus (red.) (2000). *Handikapp – synsätt, principer, perspektiv*. Lund: Studentlitteratur
- Hagquist, Curt & Starrin, Bengt (2002). Empowerment och lokala studier - vägar till kunskap och förändring. I Dahlgren, Lars & Hultqvist, Kenneth (red.) (2002). *Seendet och seendets villkor*. Stockholm: HLS Förlag
- Hård af Segerstad, Helene, Karlsson, Alger & Tebelius, Ulla (1996). *Vuxenpedagogik - Att iscensätta vuxnas lärande*. Lund: Studentlitteratur
- Jarvis, Peter (1992). *Paradoxes of Learning*. San Francisco: Jossey-Bass Inc.
- Johannessen, Asbjørn & Tuft, Per Arne (2002). *Introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber
- Kihlström, Anita & Roos, Hans-Edvard (2000). Fritid och fritidsarbete i det senmoderna samhället. I Berggren, Leif (red.) (2000). *Fritidskulturer*. Lund: Studentlitteratur
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Lasson, Johannes (2003). *Makt, påverkan och ledarskap*. Lund: Kandidatuppsats vid pedagogiska institutionen
- Maltén, Arne (1997). *Det pedagogiska ledarskapet*. Lund: Studentlitteratur
- Marton, Ference et al. (1999). *Inläring och omvärldsuppfattning*. Stockholm: Prisma
- Merriam, Sharan B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur
- Mesibov, Gary B. (1995). *Strukturerad undervisning enligt TEACCH-programmet*. Stockholm: Riksföreningen för autism

Persson, Bengt (2000). *Steg för steg*. Lund: Booklund Förlag

Rodhe, Sten (1972). Introduktion. I Freire, Paolo (1972). *Pedagogik för förtryckta*. Stockholm: Gummessons

Sandberg, Jörgen & Targama, Axel (1998). *Ledning och förståelse*. Lund: Studentlitteratur

Sonnander, Karin (2000). Utvecklingsstördas livskvalitet. I Tideman, Magnus (red.) (2000). *Funktionshinder och handikapp*. Lund: Studentlitteratur

Söder, Magnus (red.) (2005). *Forskning om funktionshinder*. Lund: Studentlitteratur

Tideman, Magnus (2000). *Funktionshinder och handikapp*. Lund: Studentlitteratur

Tideman, Magnus (red.) (2000). *Handikapp – synsätt, principer, perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Tideman, Magnus (2000). Levnadsvillkor för funktionshindrade. I Tideman, Magnus (red.) (2000). *Funktionshinder och handikapp*. Lund: Studentlitteratur

Yukl, Gary (2006). *Leadership in organizations*. New Jersey: Pearson Prentice Hall

Muntliga referenser

Lasson, Johannes, 2005-11-02. *Ledaren och ledarskapsutveckling*. Föreläsning vid Tech Futurum, Landskrona. Kurs FRI002: 2

Madsen, Bo, 2006-02-07. *Föreläsning om funktionshindrade*. Föreläsning vid Tech Futurum, Landskrona. Kurs FRI002: 3

Bilaga 1

Intervjuguide

Hur många individer finns det i Er verksamhet?

- personal
- boenden

Hur ser åldersfördelningen ut bland de boende i Er verksamhet?

Vad finns det för fritidsutbud för de boende?

- Vilka erbjudanden om fritidsaktiviteter kommer till Er? Varifrån kommer de? Hur får ni veta?
- Hur presenteras aktiviteterna för de boende? Är det någon som har ansvar för detta eller sker det regelbundet vid ett speciellt tillfälle?
- Hur får man de boende att bestämma sig för vad de vill göra på sin fritid? ”Pushar” personalen? ”Pushar” de boende?
- Använder ni er av någon speciell samtalsmetod? Vad är viktigt när ni presenterar fritidsaktiviteter? Gör ni på något speciellt sätt?
- Finns det riktlinjer gällande fritiden som ska följas? Begränsning/möjliggörande? Pratar ni som personal om hur ni tycker att det ”borde” vara? Finns det erbjudande om aktiviteter som är olämpliga? Vad är ”bra”? Varför olämpligt respektive ”bra”? Vem avgör?

Vilken betydelse har fritidsaktiviteter (aktiv fritid) för de funktionshindrade?

- Identitetsbildning
- Delaktighet i ett socialt sammanhang
- Att de trivs och mår bra?

Vad ”lär” sig de funktionshindrade av sin fritid? Inom vilka områden? Har de någon ”nytta” av detta ”lärande”?